

ویژه سال جهاد اقتصادی

مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی

مصطفی لهر افروز

با همکاری

حسن ارفشهر لاجینی

سید ستار مهدی زاده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ضرورت، مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی

نویسنده:

صادق لیراوی

ناشر چاپی:

مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	ضرورت، مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی
۱۰	مشخصات کتاب
۱۱	فهرست مطالب
۲۰	دبیاجه
۲۱	فصل اول: مفاهیم مرتبط با جهاد اقتصادی
۲۱	اشاره
۲۲	۱. مفهوم شناسی جهاد
۲۳	۲. اهمیت جهاد در اسلام
۲۴	۳. انواع جهاد
۲۷	۴. اقتصاد
۲۸	۵. علم اقتصاد
۲۸	۶. اقتصاد اسلامی
۲۹	۷. توسعه
۲۹	۸. توسعه اقتصادی
۳۰	۹. توسعه اقتصادی در اسلام
۳۱	۱۰. مالکیت
۳۲	۱۱. بهره‌وری
۳۳	۱۲. فقر و غنا
۳۴	۱۳. رفاه عمومی
۳۴	۱۴. برنامه‌ریزی
۳۵	فصل دوم: مبانی جهاد اقتصادی
۳۵	اشاره
۳۷	۱. ایمان

۳۸	۲. مشارکت مردمی
۳۸	۳. برنامه‌ریزی
۳۹	۴. آرایش جهادی
۴۰	۵. آموزش نیروها
۴۱	۶. دیدهبانی و رصد جامعه (داخلی و خارجی)
۴۲	فصل سوم: مبانی اقتصاد اسلامی
۴۲	اشاره
۴۳	۱. مالکیت
۴۴	۲. انواع مالکیت
۴۵	۳. تفاوت‌های مالکیت عمومی و مالکیت دولتی
۴۶	۴. آزادی اقتصادی در چارچوب محدود
۴۸	۵. عدالت اجتماعی
۵۰	فصل چهارم: اهمیت و ضرورت جهاد اقتصادی
۵۰	اشاره
۵۱	۱. اهمیت مقوله اقتصاد
۵۲	۲. مبارزه با تهدیدها و تحریم‌های اقتصادی استکبار جهانی
۵۲	۳. بحران‌های جهانی و ضرورت برخورداری از اقتصاد پایدار
۵۳	۴. دستیابی به قدرت چانه‌زنی در معادلات بین‌المللی
۵۳	۵. کاهش پیآمدهای ناگوار طرح هدفمندی یارانه‌ها
۵۳	۶. ترمیم نارسایی‌های ناشی از ناآرامی‌های سیاسی بعد از انتخابات ۸۸
۵۴	۷. بسترسازی برای دست‌یابی به الگوی بومی از پیشرفت
۵۴	فصل پنجم: زمینه‌ها و الزامات جهاد اقتصادی
۵۴	اشاره
۵۵	۱. داشتن روحیه جهادی
۵۵	اشاره
۵۵	الف) ایمان و توکل به خدا

۵۶	(ب) اخلاص
۵۷	(ج) مفروض گرفتن دشمن
۵۸	(د) چینش و شکل جهادی
۵۸	(ه) جهاد، غیر از دفاع است
۵۹	(و) شجاعت و خطرپذیری
۵۹	۲. اتحاد و انسجام ملی
۵۹	اشاره
۶۰	الف) بسیج، مظهر اتحاد
۶۱	(ب) راهکارهای حفظ وحدت
۶۲	(ج) توجه بیشتر خواص و جناح‌ها به حفظ وحدت
۶۲	۳. مشارکت مستقیم مردم
۶۳	۴. امنیت اقتصادی
۶۳	اشاره
۶۴	الف) قوانین پایدار
۶۴	(ب) منع ورود دولت در فعالیتهای اقتصادی
۶۵	فصل ششم: موانع جهاد اقتصادی
۶۵	اشاره
۶۷	۱. موانع اجتماعی جهاد اقتصادی
۶۷	اشاره
۶۷	الف) نداشتن اعتماد به نفس و احساس قدرت
۶۹	(ب) استفاده از کارگزاران ناکارآمد
۶۹	(ج) اثرپذیری از القاهای مخالفان داخلی و خارجی
۶۹	(د) تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن
۷۰	(ه) نداشتن شجاعت در تصمیم‌گیری
۷۰	(و) تفرقه و پراکندگی نیروها
۷۲	(ز) سوءاستفاده و انحراف

- ج) برخورد شعاری ۷۴
- ط (مانع‌تراشی دشمنان داخلی و خارجی (تحریم اقتصادی) ۷۵
۲. موانع اقتصادی جهاد اقتصادی ۷۶
- اشاره ۷۶
- الف) شناخت نادرست اقتصاد اسلامی ۷۶
- اشاره ۷۶
- یک _ برکت و رزق در قرآن ۷۹
- دو _ اهل بیت علیهم السلام ، محور و رابطه رزق و برکت ۸۰
- ب) بی توجهی به اخلاق و فقه اقتصادی ۸۲
- ج) ترسیم نکردن اهداف صحیح اقتصادی در اسلام ۸۴
- اشاره ۸۴
- یک _ تبیین ناقص عدالت اجتماعی ۸۴
- دو _ خودمحموری به جای خدامحموری ۸۷
- سه _ تغییر نگرش به رفاه و سختی ۸۸
- د) اجرای نادرست اصول اقتصادی اسلام ۸۹
- اشاره ۸۹
- یک _ به بازی گرفتن اصول و تحریف آنها ۸۹
- دو _ نداشتن شرایط اجرا ۹۰
- سه _ کم کاری و بهره‌وری پایین ۹۱
- اشاره ۹۱
- اول _ برخورد شدید با تنبلی و بیکاری ۹۲
- دوم _ مسئولیت‌آفرینی برای انسان ۹۴
۳. آفات اخلاقی و اقتصادی در اجتماع ۹۴
- اشاره ۹۴
- الف) حرص و طمع ۹۵
- ب) اسراف و تبذیر ۹۵

ج) حرام خواری ۹۶

د) کفران نعمت ۹۶

ه) گران فروشی و کم فروشی ۹۷

و) ربا ۹۷

ز) برخورد نکردن با مفسدان اقتصادی ۹۸

ح) ناامنی اقتصادی ۹۸

ط) کوتاهی در نظارت ۹۹

کتاب نامه ۱۰۰

درباره مرکز ۱۰۴

ضرورت، مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی

مشخصات کتاب

سرشناسه: لیراوی، صادق، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور: ضرورت، مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی / صادق لیراوی، همکاران ستار مهدی زاده، حسن اردشیری لاجیمی، زهرا متعلم؛ تهیه کننده مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما.

مشخصات نشر: قم: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مرکز پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص.

شابک: ۲۰۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۱۷۴-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: رشد اقتصادی -- جنبه های مذهبی -- اسلام

موضوع: اسلام و اقتصاد

موضوع: ایران -- اوضاع اقتصادی -- قرن ۱۴

شناسه افزوده: مهدی زاده، سیدستار، ۱۳۵۳ -

شناسه افزوده: اردشیری لاجیمی، حسن، ۱۳۵۰ -

شناسه افزوده: متعلم، زهرا

شناسه افزوده: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران. مرکز پژوهشهای اسلامی

رده بندی کنگره: ۲/۲۳۰/BP/۹ض ۴ ۱۳۹۰

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۰۶۶۹۵

فصل اول: مفاهیم مرتبط با جهاد اقتصادی ۳

۱. مفهوم شناسی جهاد ۳

۲. اهمیت جهاد در اسلام ۴

۳. انواع جهاد ۴

۴. اقتصاد ۷

۵. علم اقتصاد ۸

۶. اقتصاد اسلامی ۸

۷. توسعه ۹

۸. توسعه اقتصادی ۱۰

۹. توسعه اقتصادی در اسلام ۱۰

۱۰. مالکیت ۱۱

۱۱. بهره‌وری ۱۳

۱۲. فقر و غنا ۱۳

۱۳. رفاه عمومی ۱۴

۱۴. برنامه‌ریزی ۱۴

فصل دوم: مبانی جهاد اقتصادی ۱۷

۱. ایمان ۱۷

۲. مشارکت مردمی ۱۸

۳. برنامه‌ریزی ۱۸

۴. آرایش جهادی ۱۹

۵. آموزش نیروها ۲۰

۶. دیدهبانی و رصد جامعه (داخلی و خارجی) ۲۱

فصل سوم: مبانی اقتصاد اسلامی ۲۳

۱. مالکیت ۲۳

۲. انواع مالکیت ۲۴

۳. تفاوت‌های مالکیت عمومی و مالکیت دولتی ۲۵

۴. آزادی اقتصادی در چارچوب محدود ۲۶

۵. عدالت اجتماعی ۲۸

فصل چهارم: اهمیت و ضرورت جهاد اقتصادی ۳۱

۱. اهمیت مقوله اقتصاد ۳۱

۲. مبارزه با تهدیدها و تحریم‌های اقتصادی استکبار جهانی ۳۲

۳. بحران‌های جهانی و ضرورت برخورداری از اقتصاد پایدار ۳۲

۴. دستیابی به قدرت چانه‌زنی در معادلات بین‌المللی ۳۳

۵. کاهش پی آمدهای ناگوار طرح هدفمندی یارانهها ۳۳

۶. ترمیم نارسایی‌های ناشی از ناآرامیهای سیاسی بعد از انتخابات ۸۸۳۴

۷. بسترسازی برای دست‌یابی به الگوی بومی از پیشرفت ۳۴

فصل پنجم: زمین‌ها و الزامات جهاد اقتصادی ۳۵

۱. داشتن روحیه جهادی ۳۵

۲. اتحاد و انسجام ملی ۳۹

۳. مشارکت مستقیم مردم ۴۲

۴. امنیت اقتصادی ۴۳

فصل ششم: موانع جهاد اقتصادی ۴۷

۱. موانع اجتماعی جهاد اقتصادی ۴۷

الف) نداشتن اعتماد به نفس و احساس قدرت ۴۷

ص: ۴

ب) استفاده از کارگزاران ناکارآمد ۴۸

ج) اثرپذیری از القاهای مخالفان داخلی و خارجی ۴۸

د) تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن ۴۸

ه) نداشتن شجاعت در تصمیمگیری ۴۹

و) تفرقه و پراکندگی نیروها ۴۹

ز) سوءاستفاده و انحراف ۵۱

ح) برخورد شعاری ۵۳

ط) مانع‌تراشی دشمنان داخلی و خارجی (تحریم اقتصادی) ۵۴

۲. موانع اقتصادی جهاد اقتصادی ۵۵

الف) شناخت نادرست اقتصاد اسلامی ۵۵

ب) بی‌توجهی به اخلاق و فقه اقتصادی ۶۰

ج) ترسیم نکردن اهداف صحیح اقتصادی در اسلام ۶۲

د) اجرای نادرست اصول اقتصادی اسلام ۶۷

۳. آفات اخلاقی و اقتصادی در اجتماع ۷۲

الف) حرص و طمع ۷۲

ب) اسراف و تبذیر ۷۳

ج) حرامخواری ۷۳

د) کفران نعمت ۷۳

ه) گرانفروشی و کمفروشی ۷۴

و) ربا ۷۴

ز) برخورد نکردن با مفسدان اقتصادی ۷۵

ح) ناامنی اقتصادی ۷۶

ط) کوتاهی در نظارت ۷۶

کتاب نامه ۷۸

ص: ۵

اساسی ترین محوری که دشمن در سال های اخیر آماج خود قرار داده، مسائل اقتصادی است. تحریم های اقتصادی از سال های ابتدایی انقلاب در دستور کار دشمن قرار داشت، ولی در سال های اخیر بسیار کوشید تا با جمع آوری تمامی عده خود، ضربه نهایی و تیر خلاص را به اقتصاد ایران بزند و کشور و نظام را ساقط کند.

در این میان، دولت و نظام با تدابیر صحیح و حمایت های مردمی، مانع از رسیدن آنها به اهداف کامل خود شدند و دشمن را در حسرت رسیدن به اهداف شومش باقی گذاردند.

نکته مهم آن است که دشمن احساس کرده است ما در مسائل اقتصادی بسیار ضعف داریم و ضربه پذیر هستیم و رخنه هایی وجود دارد که می تواند از آنجا در سد مستحکم نظام نفوذ کند.

از این رو، رهبر فرزانه، امسال را به سال «جهاد اقتصادی» نام گذاری کردند تا تمامی نیروها و افکار صرف مقابله با این تهاجم شود. این حرکت و تلاش مقدس علاوه بر مأیوس کردن دشمن می تواند پیشرفت و آبادانی را برای مردم ایران به ارمغان آورد و چشم های منتظر و عاشق مستضعفان جهان را روشن کند.

مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما نیز هم گام با دیگر نهادها و سازمان ها و بر اساس وظیفه مصوب خود، برای پشتیبانی برنامه های صدا و سیما، انتشار مجموعه ای چهار جلدی را با عنوان «جهاد اقتصادی» در دستور کار خود قرار داد. در این مجموعه تلاش شده است بایسته های جهاد اقتصادی با رویکرد رسانه ای در اختیار اصحاب رسانه قرار گیرد.

کتاب حاضر، جلد اول از این مجموعه است که پژوهشگران ارجمند، جناب حجت الاسلام صادق لیراوی، حجت الاسلام سید ستار مهدی زاده و آقای حسن اردشیری لاجیمی، با عنوان «ضرورت، مبانی، الزامات و موانع جهاد اقتصادی» نگاشته اند. با تشکر از این عزیزان و نیز همکاری سرکار خانم زهرا متعلم با این گروه، امید است برنامه سازان از این کتاب بهره بگیرند.

و من الله التوفیق

اداره کل پژوهش مرکز

پژوهش های اسلامی صدا و سیما

فصل اول: مفاهیم مرتبط با جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۸

فصل اول: مفاهیم مرتبط با جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

۱. مفهوم شناسی جهاد

۲. اهمیت جهاد در اسلام

۳. انواع جهاد

۴. اقتصاد

۵. علم اقتصاد

۶. اقتصاد اسلامی

۷. توسعه

۸. توسعه اقتصادی

۹. توسعه اقتصادی در اسلام

۱۰. مالکیت

۱۱. بهره‌وری

۱۲. فقر و غنا

۱۳. رفاه عمومی

۱۴. برنامه‌ریزی

۱. مفهوم شناسی جهاد

۱. مفهوم شناسی جهاد

الف) مفهوم واژگانی

«جهاد»، چه از جهد یا از جُهد، در لغت به معنی کوشیدن و اصرار در کاری است. (۱) مثلاً در سوره عنکبوت آمده است: «و

إِنَّ جَاهِدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا؛ ولی اگر آنها با تو بکوشند تا چیزی را که بدان علم نداری، با من شریک گردانی، از ایشان اطاعت مکن.» (عنکبوت: ۸) بر اساس این آیه شریفه، جهاد به معنای کوشیدن است.

ب) مفهوم اصطلاحی

«جهاد» در اصطلاح به معنی کارزار با کفار در راه دین است و در قرآن، بیشتر به لفظ «قتال» آمده است. جهاد در مذهب اهل بیت علیهم السلام، مخصوص زمان پیامبر اکرم و ائمه اطهار علیهم السلام است، اما در زمان غیبت یا آن گاه که امام مبسوط الید نباشد، جهاد (حمله از طرف مسلمان به کفار)، واجب نیست. البته اگر کفار به مسلمانان حمله کردند، باید دفاع کرد و اذن دفاع مخصوص امام حق علیه السلام نیست؛ بلکه هر گاه بیم حمله باشد، باید آماده دفاع شد و دفاع کرد. (۲)

۲. اهمیت جهاد در اسلام

ص: ۹

۱- علیاکبر دهخدا، لغتنامه، ج ۵، ص ۷۹۲۸.

۲- نک: ابوالحسن شعرانی، دایره المعارف لغات قرآن، ج ۱، ص ۱۴۷.

در بسیاری از مکتبهای انحرافی، اصلی به نام جهاد وجود ندارد و همه چیز بر محور توصیهها، نصایح و اندرزها می چرخد. حتی بعضی هنگامی که میشوند جهاد مسلحانه، یکی از ارکان برنامههای اسلامی است، تعجب می کنند که مگر ممکن است دین با جنگ و مبارزه همراه باشد.

چون افراد زورمند و خودکامه، فرعون ها، نمرودها و قارون ها، اهداف انبیا را همیشه مزاحم خویش میدیدند، در برابر آنان می ایستادند و جز به محو دین و آیین خدا راضی نبودند. پس روشن است که دین داران راستین، در عین تکیه بر عقل، منطق و اخلاق باید در مقابل این گردن کشان ستمگر بایستند و با مبارزه و درهم کوبیدن آنان، راه خود را به سوی جلو باز کنند. اصولاً جهاد را باید یکی از نشانههای موجود زنده به حساب آورد و آن را یک قانون عمومی در عالم حیات دانست. تمام موجودات زنده اعم از انسان، حیوان و گیاه، برای بقا، با عوامل نابودی خود در حال مبارزهاند. از این رو، از افتخارات اسلام و مسلمانان، وجود مسئله جهاد است که سبب پویایی، رشد و توسعه خواهد شد. (۱)

۳. انواع جهاد

۳. انواع جهاد

بر اساس معارف اسلامی، جهاد به دو عنوان کلی تقسیم میشود که عبارتند از:

الف) جهاد اکبر

مجاهده با نفس و مبارزه با هواهای نفسانی و شکستن بت درون، به واسطه اهمیت و مشکلاتش، به «جهاد اکبر» معروف شده است؛ چنان که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در معرفی آن فرمود: «أَعْيِدِي عَيْدُوكَ نَفْسِكَ الَّتِي بَيْنَ جَبْنِكَ؛ بزرگ ترین دشمن تو، نفس توست که در میان دو پهلوی توست». (۲)

ص: ۱۰

۱- نک: ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۲۶.

۲- ابن فهد حلی، عده الداعی، ص ۳۱۴.

رسول اکرم صلی الله علیه و آله هنگام بازگشت از جنگ فرمود: «قَدْ مَتُّمْتُمْ مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ؛ خوشا به حال شما که از جهاد اصغر به سوی جهاد اکبر بازگشتید.»^(۱) بدین ترتیب، رسول گرامی اسلام، اهمیت و سختی جهاد اکبر و مبارزه با هواهای نفسانی را بیان فرموده است.

ب) جهاد اصغر

به جهاد و مبارزه با ظالمان، قارونها و متکبران بیرونی، «جهاد اصغر» گویند که میتوان آن را به واسطه زمینهای مختلفش، به عنوان های گوناگون تقسیم کرد:

یک _ جهاد نظامی

برجسته ترین نماد جهاد اصغر، جهاد نظامی است که خود دارای انواعی است:

اول _ جهاد ابتدایی

به قول مفسران، جهاد ابتدایی همان جهاد برای خاموشی فتنههاست؛ یعنی انبیا حق دارند کسانی را که سر راهشان موانع ایجاد میکنند، نخست از طریق مسالمتآمیز و اگر ممکن نباشد، با توسل به زور از سر راه دعوت خود بردارند و آزادی تبلیغ را برای خود فراهم کنند. این نوع از جهاد فقط به دستور پیامبر یا ائمه معصوم علیهم السلام محقق میگردد.^(۲)

دوم _ جهاد دفاعی

این نوع از جهاد در مواقعی صورت میگیرد که ملتی مورد هجوم و ستم یک متجاوز قرار گیرند؛ یعنی بر اساس قوانین الهی، مردم ستمدیده حق دارند در چنین مواقعی به پا خیزند و از حریم خویش دفاع

ص: ۱۱

۱- ورام، مجموعه ورام، ج ۱، ص ۹۶.

۲- نک: شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، تصحیح: ربانی، ج ۱۲، صص ۴۲ و ۴۴.

کنند. (۱) نمونه آن، دفاع مقدس هشت ساله جمهوری اسلامی ایران در مقابل استکبار جهانی و عراق است که این جهاد دفاعی، عزت و سربلندی را به ارمغان می‌آورد.

دو _ جهاد فرهنگی

مبارزه و دفاع همه جانبه در عرصه‌های فرهنگی برای حفظ هویت فرهنگی، صدور فرهنگ اسلامی به سراسر جهان و مقاومت در برابر هجمه‌های فرهنگی که به قول مقام معظم رهبری، «شیخون فرهنگی» است، جهاد فرهنگی نام دارد.

سه _ جهاد سیاسی

مبارزه و دفاع همه جانبه در عرصه‌های سیاسی، یکی از عرصه‌های فعال دوران معاصر است. شاید در عصر حاضر، کارکرد این جهاد بیشتر از کارکرد جهاد در عرصه‌های نظامی باشد. فعالیت‌های سیاسی که برای حفظ حقوق جمهوری اسلامی در موضوع انرژی هسته‌ای انجام گرفته، از این مقوله است.

چهار _ جهاد علمی

یکی دیگر از عرصه‌هایی که حرکت جهادی در آن بسیار نقش‌آفرینی کرده است و می‌کند، جهاد علمی و تلاش‌های علمی است، مانند «بخش زیست فن آوری، در بخش هوافضا، در بخش نانو فن آوری، در بخش سلول‌های بنیادی، در تولید رادیوداروهای بسیار مهم، در تولید داروهای ضد سرطان و... که خوشبختانه انسان مشاهده میکند که دانشمندان ما، جوانان ما به نحو فزاینده و شتابنده، مشغول پیشروی هستند». (۲)

پنج _ جهاد اقتصادی

بدون شک، برای تحقق عدالت اقتصادی و ایجاد رفاه عمومی نیازمندیم به سطح خاصی از توانایی اقتصادی دست پیدا کنیم. برای رسیدن به این سطح،

ص: ۱۲

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری در عسلویه (۸/۱/۱۳۹۰)، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۴/۱/۱۳۹۰، ص ۳.

۲- همان.

به رشد اقتصادی نیازمند هستیم. البته رسیدن به قدرت اقتصادی و اقتدار مالی، آهنگ سریعی از رشد اقتصادی را میطلبد. افزون بر این، اسلام به کار انداختن سرمایه و فعالیت اقتصادی را تشویق کرده است و تلاش برای اداره معاش خانواده را چون جهاد در راه خدا میداند.^(۱)

میان تلاش اقتصادی و جهاد اقتصادی برای رشد و توسعه جامعه باید تفاوت قائل شد. «تفاوت جهاد اقتصادی با تلاش اقتصادی این است که جهاد اقتصادی، با توجه به حضور دشمن در عرصه مقابله با پیشرفت کشور و ملت معنی پیدا میکند و در واقع، مبارزهای است که آحاد مردم و مسئولان در آن سهیمند».^(۲) برای مثال، «کار عظیمی که در منطقه پارس جنوبی صورت گرفته است، نوعی جهاد اقتصادی فی سبیل الله است؛ چراکه با نیت «اعتلای اسلام و کلمه حق» و افزایش عزت و پیشرفت ملت ایران انجام شده است».^(۳)

۴. اقتصاد

۴. اقتصاد

واژه «اقتصاد» در زبان عربی به معنای «میانروی و اعتدال» به کار میرود؛ مثل: «فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ؛ و چون نجاتشان داد و به خشکی رساند، پس برخی از آنان، میانرو هستند».^(۳۲) (لقمان: ۳۲)

امروز واژه «اقتصاد» (Economic) را به عنوان معادل کلمه لاتینی «اکنونومی» (Economy) به کار میبرند؛ این واژه از دو کلمه یونانی «اویکوس» (Oikos) به معنی «خانه» و «نمین» (Nemin) به معنی «اداره کردن» تشکیل شده است^(۴) که در لغت به معنای «تدبیر منزل»^(۵) و اداره کردن

ص: ۱۳

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری در مشهد مقدس (۱/۱/۱۳۹۰)، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۴/۱/۱۳۹۰، ص ۱۲.

۲- همان، ج ۲، ص ۲۷.

۳- نک: تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۲۷ (با تصرف و تلخیص).

۴- لوییس فدربر، خودآموز اقتصاد، ترجمه: فیروزه خلعتبری، ص ۸.

۵- «تدبیر منزل» یکی از بخشهای سهگانه «حکمت عملی» در حکمت کهن ما محسوب میشود.

خانه است. شاید همین امر سبب شده است به «ارسطو» نسبت دهند که او علم اقتصاد را مدیریت خانه میداند. (۱)

۵. علم اقتصاد

۵. علم اقتصاد

اقتصاد، علم مربوط به بررسی چگونگی تولید، توزیع و مصرف کالاها و همچنین علم مربوط به بررسی نتایج اینگونه فعالیتهاست. (۲)

تعاریف دیگری نیز برای علم اقتصاد وجود دارد که چند مورد آنها عبارتند از:

۱. علم اقتصاد، علمی است که مبادلات بین انسان را با پول یا بدون پول بررسی می کند؛

۲. علم اقتصاد، علم بررسی ثروت است؛

۳. علم اقتصاد، علمی است که هدف آن، مطالعه در بهزیستی انسان است؛

۴. علم اقتصاد، دانشی است که پدیدههای اقتصادی را تفسیر و روابط آنها را با یکدیگر تعیین می کند (این تعریف از آیتالله شهید سید محمدباقر صدر است). (۳)

۵. اقتصاد، علمی است که رفتار و رابطه انسان را با اشیای مادی مورد احتیاج و خواست او که به رایگان توسط طبیعت تأمین نمیشود، مطالعه می کند. (۴)

۶. اقتصاد اسلامی

۶. اقتصاد اسلامی

اقتصاد اسلامی به معنای مذهب اقتصادی اسلام است. شهید صدر بیان میکند که اقتصاد اسلامی، نمایانگر عدالت اسلامی و ارائه دهنده روشی

ص: ۱۴

۱- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، مبانی اقتصاد اسلامی، ص ۳۰.

۲- طهماسب محتشم دولتشاهی، مبانی علم اقتصاد، ص ۲۰.

۳- نک: همان.

۴- نک: لودویگ، اچ، مای، آشنایی با علم اقتصاد، ترجمه: علیاصغر هدایتی، ص ۱۱.

عادلانه جهت تنظیم زندگی اقتصادی است و هیچگاه در پی اکتشافات علمی در حوزه اقتصاد نیست. برای مثال، اسلام در حجاز به دنبال کشف علل و عوامل ربا نبود، بلکه آن را ممنوع ساخت و در عرصه فعالیت اقتصادی، نظام جدیدی بر اساس مضاربه، جایگزین نظام ربوی کرد. بنابراین، اقتصاد اسلامی، تفسیر عینی از واقع نیست، بلکه انقلابی جهت دگرگون کردن واقع غیرمطلوب و تحول آن به سوی وضعیت مطلوب است.^(۱)

به روایت دیگر، علم اقتصاد اسلامی، دانشی است که بر اساس انسان شناسی اسلامی و مفاهیم بنیادی اقتصادی در این دین مقدس، به تحلیل رفتارهای اقتصادی انسان، آن گونه که هست، می پردازد.^(۲)

۷. توسعه

۷. توسعه

واژه «توسعه» معادل کلمه انگلیسی (development) است که از مصدر (develop) به معنای توسعه دادن، پرورش دادن، رشد و گسترش تدریجی و آشکار شدن مشتق شده است. توسعه، مفهوم تازه‌ای نیست و ریشه در بلندای تاریخ بشر دارد و باید آن را در فطرت آدمی جست و جو کرد.^(۳)

«توسعه، مفهومی عام است که میتواند در کلیه جنبه‌های مختلف زندگی انسان، مصداق داشته باشد. به عبارت دیگر، میتوان از توسعه به‌طور عام صحبت کرد که دربرگیرنده مفاهیم خاص توسعه فرهنگی، توسعه اجتماعی، توسعه سیاسی، توسعه اداری، توسعه اقتصادی و... باشد. پس میتوان توسعه اقتصادی را یکی از جنبه‌های خاص توسعه عمومی هر کشوری به حساب آورد».^(۴)

۸. توسعه اقتصادی

ص: ۱۵

-
- ۱- سید محمدباقر صدر، المدرسة الاسلامیه، صص ۱۵۱_ ۱۷۹؛ سید محمدباقر صدر، اقتصادنا، ج ۱، صص ۳۱ و ۳۳۱.
 - ۲- مهدی هادوی تهرانی، مکتب و نظام اقتصادی اسلام، ص ۵۰.
 - ۳- نک: «دین و توسعه»، در: اسلام و توسعه (مجموعه مقالات)، ص ۵۲.
 - ۴- مبانی علم اقتصاد، ص ۳۵۰.

توسعه اقتصادی عبارت است از روندی که در آن، تولید یا درآمد ملی واقعی یک کشور در یک دوره طولانی (در درازمدت) از طریق افزایش بازدهی سرانه افزایش می یابد.

البته باید گفت توسعه اقتصادی تنها در مواردی تحقق پیدا میکند که تولید ملی واقعی، در مدت زمان طولانی، دارای روند صعودی باشد. توسعه اقتصادی نه تنها نشان دهنده بازدهی ملی رو به افزایش است، بلکه از افزایش سطح زندگی مردم نیز حکایت می کند.

از این رو، بهتر است توسعه اقتصادی را از این نظر تعریف کنیم که در آن، تولید ملی واقعی یک کشور در مدت زمان طولانی افزایش می یابد و سبب افزایش سطح رفاه مردم آن کشور می شود.^(۱)

۹. توسعه اقتصادی در اسلام

۹. توسعه اقتصادی در اسلام

«هدف رشد و توسعه در اقتصاد اسلام، رسیدن به جامعهای است که در آن، عدالت اقتصادی برقرار باشد؛ حاصل تلاش و فعالیت اقتصادی هر کس به خود او بازگردد؛ در اموال با یکدیگر مواسات داشته باشند و همدیگر را در روزی و معیشت، سهم گردانند. این هدف در سایه تربیتها و تعالیم عالیله اسلامی شکل می گیرد».^(۲)

«در اسلام، توسعه اقتصادی، هدف نیست، بلکه وسیلهای است که جامعه را به هدف اصلی؛ یعنی عدالت اقتصادی و اجتماعی میرساند».^(۳) حضرت امام خمینی رحمه الله نیز توسعه را یک مفهوم مادی صرف نمی دانست. به عقیده

ص: ۱۶

۱- نک: همان، صص ۳۵۱ و ۳۵۲.

۲- «دین و توسعه»، در: اسلام و توسعه، ص ۱۹۶.

۳- همان، ص ۱۹۷.

ایشان، «پیشرفتهای عظیم در تمدنهای جدید تنها مربوط به استفاده انسان طبیعی از عالم طبیعت است»،^(۱) در صورتی که غربی ها، تنها در جهات مادی پیشرفت داشته اند و در جهت معنوی هیچ پیشرفتی نداشته اند.»^(۲) این در حالی است که تکامل واقعی انسان و جوامع انسانی به رشد همه ابعاد مادی و معنوی بستگی دارد.

بنابراین، مفهوم توسعه از دیدگاه حضرت امام خمینی رحمه الله را میتوان چنین بیان کرد: «توسعه به مفهوم فرآیند تکامل جوامع انسانی در ابعاد مادی و معنوی، با تقدم ابعاد معنوی بر ابعاد مادی است.»^(۳)

۱۰. مالکیت

۱۰. مالکیت

مالکیت، مفهومی اعتباری است. در بسیاری از موارد، تحقق مالکیت، تابع قراردادها و قوانین اجتماعی - اقتصادی است. پس مالکیت، اختصاص قراردادی یک چیز به شخص، اشخاص، گروه، جامعه یا عموم مردم است که بر اساس ملاکهای پذیرفته شده در یک نظام، بیانگر مشروعیت تصرفات آن شخص، اشخاص، گروه، جامعه یا عموم مردم، در آن چیز و ممنوعیت دیگران از تصرف در آن است. این ملاکها در نظام های گوناگون اجتماعی، مختلف و متفاوتند.

مالکیت امری اعتباری و ذهنی است، نه عینی و مستقل از ذهن، ولی میتواند از واقعیتهای عینی و مستقل از ذهن مایه گیرد. به عنوان مقدمه ذکر میشود که حیات برای موجودات زنده، امری فطری و غریزی است.

ص: ۱۷

۱- سید روح الله موسوی خمینی، صحیفه نور، صص ۸۱ و ۲۳۱.

۲- همان، ج ۷، ص ۸۰.

۳- «دین و توسعه»، ص ۲۱۸.

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ذیل آیه شریفه: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ» (بقره: ۱۸۸) می نویسد:

تمامی موجودات پدید آمده ای که هم اکنون در دسترس ماست _ که از جمله آنها نبات و حیوان و انسان است _ همه به منظور بقای وجود خود به خارج از دایره وجود خود دست انداخته، در آن تصرف می کنند. ... شاهد این حقیقت (مالکیت)، مشاهداتی است که ما از تنازع حیوانات بر سر دستاوردهای خود دادیم. وقتی مرغی برای خود آشیانه ای می سازد و یا حیوانی دیگر برای خود لانه ای درست می کند، نمی گذارد مرغ دیگر در آن تصرف کند و یا برای خود شکاری می کند و یا طعامی می جوید تا با آن تغذیه کند و یا جفتی برای خود انتخاب می کند، نمی گذارد دیگری آن را به خود اختصاص دهد. (۱)

بنابراین، علامه طباطبایی معتقد است که این دو حالت یعنی حق تصرف و حق دفاع در حیوانات و حتی در گیاهان به طور فطری وجود دارد. در مورد انسان، هیچ مکتب و نظامی در دنیا پدید نیامده است که بخواهد اصل مالکیت را سلب کند و همه به گونه ای آن را قبول دارند. البته بعضی، محدودهای وسیع و برخی، محدودهای کم برای آن قائل هستند. مثلاً در مورد یک شیء خاص، بعضی، مالکیت شخصی و خصوصی؛ عده ای، مالکیت عمومی و برخی، مالکیت دولتی را قبول دارند. به هر حال، در تمام مکتبها از ابتدائترین جوامع تا پیچیدهترین آنها، آثار مالکیت وجود داشته است و دارد.

۱۱. بهره‌وری

ص: ۱۸

اصطلاح رایج و شایع بهره‌وری (Productivity) در فرهنگ لغت فارسی، (۱) به معنای بهره‌برداری و کامیابی است، ولی در آثار پژوهشی به معنای راندمان، بازدهی، مولدیت و باروری به کار می‌رود. البته معنا و مفهوم اصطلاحی بهره‌وری، فراوان است و پیوسته توسعه پیدا می‌کند. برخی، بهره‌وری را در مفهوم اقتصادی آن و در رابطه بین کیفیت و کمیت کالا، خدمات تولید شده و مقدار منابع مصرف شده میدانند. (۲)

همچنین برخی دیگر بر این باورند که بهره‌وری، نگرشی عقلایی به کار و زندگی است که هدف آن، هوشمندتر کردن فعالیتها برای دستیابی به زندگی بهتر و متعالیتر است. (۳) نیز گفته اند که بهره‌وری = اثربخشی (اجرای کارهای درست) + کارآیی (اجرای درست کارها). (۴)

برای تکمیل توضیح درست بهره‌وری، تعریف علامه محمدتقی جعفری را بیان می‌کنیم: «بهره‌وری، به فعلیت رساندن مفید یک موضوع اعم از انسانی و غیرانسانی برای رفع نیازهای اصلی و فرعی زندگی مادی و معنوی است». (۵)

۱۲. فقر و غنا

۱۲. فقر و غنا

«فقر»، متضاد غنا و توانگری و در لغت به معنای حاجت، کمبود، تنگدستی، پریشانی و نیازمندی است. (۶) در اصطلاح علم اقتصاد، فقر، پدیده‌های اجتماعی

ص: ۱۹

۱- لغتنامه دهخدا، ج ۴، ص ۵۱۱۸.

۲- جوزف پروکینکو، مدیریت بهره‌وری، ترجمه: محمدرضا ابراهیمی مهر، ج ۱، ص ۲۰.

۳- صدیقه صائمیان، «آموزش و آثار آن بر بهره‌وری»، روزنامه همشهری، ش ۲۱۸۸، ۹/۵/۱۳۷۹، ص ۵.

۴- نیلوفر عاکفیان، «بهره‌وری و کاربرد آن در دنیای امروز»، روزنامه جام جم، ش ۱۱۵۲، ۴/۳/۱۳۸۳، ص ۱۲.

۵- سازمان بهره‌وری ملی ایران، مجموعه سخنرانیهای دومین سمینار بهره‌وری، ج ۱، ص ۹۱.

۶- علی اکبر قرشی، قاموس القرآن، واژه «فقر».

است که برخی قشرها را از تأمین نیازهای مادیشان ناتوان میسازد. اهل اقتصاد، فقر را به «فقر مطلق»، «فقر نسبی»، «فقر موردی» و «فقر عمومی» تقسیم میکنند.^(۱)

در فقه اسلامی، فقیر به کسی گفته میشود که مخارج یک ساله خود و خانوادهاش را به صورت بالفعل یا بالقوه نداشته باشد. به چنین کسی که از نظر شرعی میتواند از زکات برای مخارج یک سالهاش استفاده کند، فقیر گویند.^(۲)

بر این اساس، در اصطلاح اسلامی، جامعه به دو گروه «فقیر» و «غنی» تقسیم میشود. «فقیر» کسی است که درآمد سالانه او برای زندگی متعارف و تأمین نیازهای اساسی و رفاهی او کافی نیست و در مقابل، «غنی» آن است که با تکیه بر درآمد سالانه خویش میتواند این امور را تأمین کند.^(۳)

۱۳. رفاه عمومی

۱۳. رفاه عمومی

منظور از رفاه عمومی آن است که وضعیت اقتصادی جامعه اسلامی، آن گونه باشد که تمامی افراد جامعه از امکانات زندگی در تمامی زمینهها (بهداشت و درمان، آموزش و پرورش، مسکن، پوشاک، خوراک و...) در حدّ متوسط برخوردار باشند. البته این مفهوم «رفاه عمومی» مستلزم آن است که از جامعه «رفع فقر» شود.^(۴)

۱۴. برنامه‌ریزی

۱۴. برنامه‌ریزی

یکی از مسائلی که در نظام اقتصادی به ویژه جهاد اقتصادی اهمیت بسزایی دارد، برنامه‌ریزی و سیاستگذاری است؛ زیرا دولت و مسئولان

ص: ۲۰

۱- دفتر تبلیغات اسلامی مشهد، پدیدشناسی فقر و توسعه، ج ۲، ص ۳۰۶.

۲- نک: سید محمد کاظم طباطبایی یزدی، عروها لوثقی، ترجمه: شیخ عباس قمی، ج ۲، ص ۳۰۶.

۳- نک: مکتب و نظام اقتصادی اسلام، ص ۶۵.

۴- همان، ص ۵۹.

میتوانند برنامه‌ریزیهای اقتصادی را در راستای سیاستهای یاد شده سامان دهند.

سیاستگذاری، طراحی سازوکار، تشخیص وظایف و اهداف مهمتر و ترویج آن با توجه به موقعیت خاص زمانی، مکانی و شرایط جامعه از ابعاد مختلف است.

برنامه‌ریزی، تعیین شیوه رسیدن به این سیاستها در یک دوره زمانی مشخص، از طریق کارهای معین است. (۱) البته نظام اسلامی میتواند بر اساس معیارهای مشخص با توجه به ویژگیهای جهاد اقتصادی و شرایط و موقعیت جامعه، برای جهاد اقتصادی به قانون گذاری متناسب بپردازد تا موانع را به راحتی پشت سر بگذارد.

فصل دوم: مبانی جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۲۱

۱- همان، ص ۵۰.

جهاد اقتصادی بر اموری مبتنی است که بدون آنها جهاد اقتصادی امکان پذیر نیست. به عبارت دیگر، در جهاد اقتصادی اموری وجود دارند که شکلدهنده ماهیت آن هستند. اکنون آنها را برمی شماریم.

۱. ایمان

۱. ایمان

یکی از مؤلفه‌های پررنگ و بااهمیت جهاد اقتصادی، ایمان است. ایمان را باید زیرساخت و مهم‌ترین پشتوانه اجرایی اخلاق دانست که نقش اثرگذاری در سالم‌سازی و رشد اقتصادی بازی میکند؛ چراکه به فرموده قرآن کریم، تمامی امور به خداوند برمیگردد. (۱) در نتیجه، آدمی در شرایط سخت اقتصادی، ناامید نمی‌شود و در بهترین وضعیت نیز غافل نمی‌گردد. وی در زمان رکود، به کار و تلاش می‌پردازد و در هنگامه رونق، با احساس مسئولیت، به تلاش خود ادامه میدهد. (۲)

آرامش روحی از برکات ایمان است. (۳) آرامش روحی و امنیت روانی حاکم بر جامعه، زمینه مناسبی را برای شکوفایی استعدادها، رشد و جهاد

ص: ۲۳

۱- اعراف: ۵۷؛ اسرا: ۱۲.

۲- جواد ایروانی، اخلاق اقتصادی از دیدگاه قرآن و حدیث، صص ۱۱۱ و ۱۱۲.

۳- رعد: ۲۸.

اقتصادی فراهم می‌آورد؛ چون انسان نگران و ناامید و کسی که از زندگی خویش ناخشنود است، کمتر میتواند کار سودمند انجام دهد. (۱)

۲. مشارکت مردمی

۲. مشارکت مردمی

مردم در کنار دولت اسلامی نقش مهمی در تحقق «نظام اقتصاد اسلامی» و ظهور خارجی آرمان‌های آن مانند: رشد، توسعه، رفاه و عدالت اقتصادی دارند. مردم با پرداخت مالیات‌های ثابت و متغیر، از یک سو در «تعديل ثروت» مشارکت دارند و از سوی دیگر، با حضور فعال در صحنه اقتصاد، دولت را در تحقق قدرت و رشد اقتصادی یاری می‌دهند. در عین حال، آنان در تأمین رفاه عمومی به شکل‌های مختلف همکاری می‌کنند. اسلام نیز مالکیت آنها را محترم شمرده است و به آنان آزادی فعالیت اقتصادی در چارچوب قوانین اعطا کرده و ارزش کار آنان و حقوق ناشی از آن را پذیرفته است. البته دولت نیز وظیفه نظارت بر اعمال مردم در صحنه اقتصاد را دارد تا هماهنگی بیشتری در مجموعه فعالیتها، حاصل و نتیجه مطلوب محقق شود. (۲)

۳. برنامه‌ریزی

۳. برنامه‌ریزی

یکی از اموری که در توسعه و جهاد اقتصادی اهمیت فراوان دارد، برنامه‌ریزی دقیق و صحیح برای بهره‌گیری مناسب از اوقات است. در واقع، مدیریت فعالیتها و برنامه‌ریزی زمانی، در رسیدن به هدف، نقش اساسی ایفا میکند.

در اهمیت برنامه‌ریزی روزانه، کلام نورانی امام کاظم علیه السلام همچون چراغی میدرخشد که فرمود:

ص: ۲۴

۱- یوسف قرضاوی، دور القیم و الاخلاق فی الاقتصاد الاسلامی، ص ۱۶۴.

۲- مکتب و نظام اقتصادی اسلام، ص ۱۹۵.

بکوشید تا وقت و زمانتان چهار ساعت باشد: ساعتی برای مناجات با خدا؛ ساعتی برای کار؛ ساعتی برای همنشینی با برادران و اشخاص مورد اعتماد که عیبهای شما را بنمایانند و معرفی کنند و به شما اخلاص ورزند و برای شما دلسوزی کنند. ساعتی نیز فارغ و آسوده باشید و برای لذت‌های حلال خلوت کنید که در این ساعت میتوانید برای انجام وظایف دیگر تواناتر شوید. (۱)

این حدیث و احادیث مشابه نشان میدهد برنامه‌ریزی از ضروریترین مسائل در امور شخصی و عمومی روزانه انسان به شمار می‌رود که سبب بهره‌وری بیشتر در تمامی جنبه‌های مادی و معنوی می‌شود.

بهره‌وری و انجام امور و کارها در زمان خود، به حدی ارزشمند است که امام علی علیه السلام، شتاب و درنگ در آن را نشانه بیخردی دانسته است و میفرماید: «شتاب در کار بیش از توانایی و سستی پس از به دست آوردن فرصت، از بیخردی است». (۲) ایشان درباره انجام به موقع کار نیز میفرماید: «کار هر روز را در همان روز انجام بده؛ زیرا هر روز کاری مخصوص به خود دارد». (۳)

به همین دلیل، برنامه‌ریزی و حرکت بر اساس برنامه‌های تعیین شده مانند «چشمانداز بیست ساله» یا «برنامه‌های پنج ساله» میتواند به حرکت جامعه ما برای رسیدن به هدف، شتاب بیشتری ببخشد.

۴. آرایش جهادی

۴. آرایش جهادی

رشد اقتصادی به سرعت بیشتری نیازمند است. در نتیجه، مسئولان و مردم باید نگاه خود را نسبت به فعالیتهای اقتصادی تغییر دهند و بکوشند تا از

ص: ۲۵

۱- ابن شعبه حرانی، تحفالعقول، تصحیح: علیاکبر غفاری، ص ۴۳۳.

۲- نهجالبلاغه، ص ۷۱۵، حکمت ۳۶۳.

۳- همان، نامه ۵۳، ص ۵۸۵.

آرایش طبیعی و فعلی دستگاهها، نهادها و مردم در فعالیت اقتصادی خارج شوند و حالت جهادی پیدا کنند.

مقام معظم رهبری درباره اهمیت این رویکرد فرموده است:

از مسئولان کشور، چه در دولت و چه در مجلس، چه در بخشهای دیگری که به مسائل اقتصادی مربوط میشوند و همچنین از ملت عزیزمان انتظار دارم که در عرصه اقتصادی، با حرکت جهادگونه کار کنند، مجاهدت کنند. حرکت طبیعی کافی نیست. باید در این میدان، حرکت جهشی و مجاهدانه داشته باشیم. (۱)

اگر میدان اقتصادی، از حالت آرام و حرکت طبیعی خود به حرکت جهادی و میدان مبارزه تبدیل گردد، فضای کشور برای جهاد اقتصادی، مطلوب خواهد شد. مقام معظم رهبری در بیان دیگری، در تشریح روحیه آرایش جهادی می فرماید:

اولاً- روحیه جهادی لازم است؛ ملت ما از اول انقلاب تا امروز در هر جایی که با روحیه جهادی وارد شده، پیش رفته [است]. این را ما در دفاع مقدس دیدیم، در جهاد سازندگی دیدیم، در حرکت علمی داریم مشاهده میکنیم. اگر ما در بخشهای گوناگون، روحیه جهادی داشته باشیم؛ یعنی کار را برای خدا و با جدیت و به صورت خستگی‌ناپذیر انجام دهیم _ نه فقط به عنوان اسقاط تکلیف _ بلاشک این حرکت پیش خواهد رفت. (۲)

۵. آموزش نیروها

۵. آموزش نیروها

یکی از عوامل موفقیت در یک حرکت منسجم و مهم آن است که حرکت، عالمانه باشد؛ یعنی افراد با علم به مسیر و هدف، آن را بیمایند. در صورتی

ص: ۲۶

۱- روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۴/۱/۱۳۹۰، ش ۹۱۴۴، ص ۳.

۲- سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع زائران و مجاهدان بارگاه ثامن الحجج، روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۴/۱/۱۳۹۰، ش ۹۱۴۴، ص ۱۲.

که بخواهیم یک حرکت جهادی در جامعه نهادینه شود، به مشارکت مردم نیازمندیم و برای مشارکت آنها به اطلاعات و علم به امور نیاز است تا آنها نیز آگاهانه وارد این میدان شوند.

مقام معظم رهبری در این باره فرمود:

مردم [برای مشارکت] نیازمند توان مند شدن هستند. نیازمند اطلاعات می باشند. اینها را باید مسئولین در اختیار مردم بگذارند و امید داریم ان شاءالله، این روند روز به روز توسعه پیدا کند. البته رسانهها نقش دارند، رادیو و تلویزیون نقش دارند، میتوانند مردم را آگاه کنند و ... (۱).

۶. دیدهبانی و رصد جامعه (داخلی و خارجی)

۶. دیدهبانی و رصد جامعه (داخلی و خارجی)

از اموری که میتواند در جهاد اقتصادی، بالندگی و شکوفایی به همراه داشته باشد، نگاه به آینده و دیدهبانی و رصد جامعه در عرصه‌های داخلی و خارجی است. مدیران جامعه و طراحان برنامه‌های اقتصادی که فرماندهان جهاد اقتصادی به شمار می روند، علاوه بر اینکه هدف و مقصد را برای شکوفایی و رشد اقتصادی کشور تعیین میکنند، باید با نگاه دشمنشناسی و مطالعه فعالیت آنها، موانع احتمالی آینده را رصد و قبل از آنکه آنها به کاری دست بزنند، بستر طراحی این موانع را حذف کنند. مقام معظم رهبری درباره امر دیدهبانی و رصد، داستان تلاش و جهاد برای تولید بنزین را این گونه بیان میدارد:

مثل مواجهه هوشمندانه و مقتدرانه با تحریمهایی است که غرب به سردمداری امریکا، علیه ایران اعمال کرد. بر این باور بودند که این

ص: ۲۷

تحریمها، پنج، شش ماه، جمهوری اسلامی و ملت ایران را به زانو درمیآورد، تصورشان این بود. آنها به فکر بودند که به وسیله تحریم ها کار را آن چنان بر ملت ایران دشوار کنند و دایره را آن چنان بر ملت ایران تنگ کنند که ملت ایران به نظام خودشان، به جمهوری اسلامی معترض شوند؛ هدفشان این بود، اما یک برخورد هوشمندانه و قدرتمندانهای با این تحریمها انجام گرفت که تیغ دشمن کند شد؛ دشمن نتوانست با این تحریمها به هدفهای خود دست پیدا کند؛ خوشبختانه با تلاش زیاد، با کار متراکم شبانهروزی مسئولان در بخشهای مختلف توانستند از این عقبه عبور کنند. امروز خود غریبها اعتراف میکنند و میگویند که تحریم ایران دیگر فایدهای ندارد. (۱)

فصل سوم: مبانی اقتصاد اسلامی

اشاره

ص: ۲۸

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری در جمع مجاوران و زائران بارگاه ثامنالحجج علیه السلام؛ روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۴/۱/۱۳۹۰، ش ۹۱۴۴، ص ۱۲.

با توجه به اینکه جهاد اقتصادی در بستر اقتصاد اسلامی شکل می پذیرد و بر اساس ویژگیهای آن، برنامه‌ریزی و عملیاتی میشود، لازم است تا هر چند به اختصار، به معرفی و تحلیل مبانی اقتصاد اسلامی بپردازیم.

۱. مالکیت

۱. مالکیت

مالکیت در عرف دارای یک معناست و شارع نیز مالکیت را به همان معنا به کار برده است؛ یعنی رابطه و سلطه‌های که شخص (مالک) نسبت به مورد مالکیت (مملوک) دارد. این رابطه و سلطه، گاه حقیقی و واقعی است؛ یعنی مالک بر مملوک، سلطه واقعی و حقیقی دارد؛ مانند مالکیت خداوند نسبت به مخلوقات خود و مالکیت انسان بر نفس، اعضا و کار خویش. گاه این سلطه، اعتباری است؛ یعنی رابطه و سلطه‌های بین مالک و مملوک فقط اعتبار میشود و آنچه جدا و گسیخته از مالک است، به منزله آنچه مرتبط به اوست، فرض میشود. به مالکیت از سنخ اول، اصطلاحاً مالکیت حقیقی و به مالکیت از نوع دوم، مالکیت اعتباری گفته میشود. (۱)

ص: ۲۹

آنچه در اقتصاد از آن بحث میشود، چه حقوقی و چه غیر حقوقی، به مالکیت اعتباری مربوط است؛ زیرا مالکیت حقیقی در خداوند انحصار دارد. خود مالکیت اعتباری انواعی دارد که شرح مختصری از آنها را بیان میداریم.

۲. انواع مالکیت

۲. انواع مالکیت

الف) مالکیت خصوصی

مالکیت خصوصی، اصطلاحی است که جدید وضع شده است؛ زیرا علمای علم اقتصاد همیشه این بحث را مطرح کرده‌اند که آیا ابزار تولید قابل تملک است یا خیر؟^(۱)

شهید صدر بر این باور است آن گاه که اسلام بر اساس تمایل طبیعی انسان مقرر داشت که پایه اصلی مالکیت، حاصل کار افراد است و از این رهگذر، کار را وسیله اصلی توزیع ثروت به شمار آورد، مالکیت خصوصی در زمینه اقتصادی پیدا شد؛ زیرا اگر کار، اساس مالکیت باشد، طبیعی است که باید برای کارگر، نسبت به کالاهایی که در تولیدشان دخالت داشته و به آن مالکیت داده است، مالکیت خصوصی پیدا کند؛ مانند مزروعات، منسوجات و دیگر تولیدات.

البته اگر «کار سبب مالکیت است»، پایه باشد، محدودیتهایی در زمینه مالکیت خصوصی وجود دارد که به مقتضیات این پایه بسته است؛ چون اگر کار، پایه اصلی مالکیت خصوصی باشد، لازم است حدود مالکیت خصوصی بر اموالی باشد که کار بتواند در ایجاد یا شکل آن دخالت داشته باشد. به این ترتیب، اموالی که کار هیچ گونه تأثیری در آن ندارد، به تملک خصوصی در نمی‌آید.^(۲)

ص: ۳۰

۱- اکبر هاشمی رفسنجانی، سیاست اقتصادی، ص ۴۷.

۲- سید محمدباقر صدر، اقتصادنا، ترجمه: سید محمد کاظم موسوی، صص ۴۳۷ و ۴۳۸.

در هر جامعه‌ای، چیزهایی هست که متعلق به شخص یا اشخاص نیست، بلکه متعلق به همه است. تعلق این چیزها به همه، اگر چنان باشد که حتی دولت هم نتواند به نمایندگی از طرف عموم مردم، آن را بفروشد و به اشخاص حقیقی یا حقوقی واگذار کند، مالکیت عمومی نام می‌گیرد. براساس روایات معتبر، حتی فرمانروای مسلمانان نمیتواند زمینهای «مفتوحه العنوه» آنها را به اشخاص واگذار کند؛ زیرا ملک همه نسل‌ها در همه عصرهاست. (۱)

ج) مالکیت دولتی

اگر تعلق اموال عمومی به همه مردم و کل جامعه چنان باشد که دولت بتواند بر حسب اختیارات و وظایفی که در زمینه رعایت مصالح عمومی دارد، با رعایت این مصالح، در آنها تصرف کند، بخرد، بفروشد و به مصرف برساند، مالکیت آنها را مالکیت دولتی گویند. (۲)

۳. تفاوت‌های مالکیت عمومی و مالکیت دولتی

۳. تفاوت‌های مالکیت عمومی و مالکیت دولتی

مالکیت عمومی و دولتی، نقطه مقابل مالکیت خصوصی هستند که مدیر و صاحب اختیار در مالکیت دولتی و مالکیت عمومی، دولت است. البته یک سری قوانین و قواعد، آنها را از یکدیگر جدا می‌کند:

الف) در مالکیت عمومی، دولت حق تصرف دارد، ولی صاحب اصلی آن ملک به حساب نمی‌آید، بلکه به عنوان نماینده مالک که مردم هستند، در آن دخل و تصرف میکنند. در نتیجه، دولت حق خرید و فروش ملک را ندارد؛ چون متعلق به او نیست، بلکه متعلق به مردم است و در واقع، دولت به عنوان نماینده مردم در آنها تصرف میکند.

ص: ۳۱

۱- مکتب و نظام اقتصادی اسلام، صص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۲- سیاست اقتصادی، ص ۵۰؛ اقتصادنا، ج ۲، صص ۱۷۴ - ۱۷۸.

بر اساس فقه اسلامی، در زمانی که دولت اسلامی وجود نداشته باشد، مالکیت عمومی بیشتر در اختیار حکام شرع (مراجع تقلید) است و آنها می‌توانند در آن تصرف کنند. (۱)

ب) تفاوت دیگری که میان مالکیت دولتی و مالکیت عمومی وجود دارد، این است که دولت می‌تواند اموال خود را در هر جا که مصلحت میدانند، خرج کند و در هر گوشه‌های از مملکت، آن را برای قشری خاص از جامعه که لازم دید، به مصرف برساند. این در حالی است اموال عمومی که اراضی «مفتوحه العنوه» هم جزو آن است، باید صرف کارهای عام‌المنفعه شود و همگان از آن استفاده کنند. به عبارت دیگر، دولت نمی‌تواند آن را به مصرف بخش خاصی از مردم برساند. (۲)

۴. آزادی اقتصادی در چارچوب محدود

۴. آزادی اقتصادی در چارچوب محدود

با نگاهی به آموزه‌های اسلامی در خواهیم یافت که آزادی اقتصادی در چارچوب ارزش‌های اخلاقی و معنوی محترم شمرده شده است. بنابراین، اسلام مانند نظام اشتراکی، آزادی را نفی نمی‌کند و همانند نظام سرمایه‌داری آن را نامحدود نمیداند، بلکه به مردم اجازه داده است تا در راستای آرمان‌های بلند الهی از آزادی اقتصادی به عنوان وسیله‌ای برای پیشرفت و تکامل استفاده کنند.

بنابراین، حدود آزادی اقتصادی را در جامعه اسلامی از دو طریق می‌توان معین کرد:

ص: ۳۲

۱- سیاست اقتصادی، ص ۴۹؛ اقتصادنا، ج ۲، صص ۷۴ و ۷۵.

۲- سیاست اقتصادی، ص ۵۰.

اصول و مبانی اندیشه و اخلاق اسلامی در سایه پرورش روح آدمی و تبیین شخصیت اسلامی، به طور طبیعی، آزادی اقتصادی انسان‌ها را مهار می‌کند بدون آنکه خود فرد، احساس سلب آزادی را درک کند؛ چون این محدودیت‌ها نتیجه ایمان و تربیت اسلامی است. البته آن را نمی‌توان محدودیت دانست؛ چون در واقع، این روش تربیتی است که سبب می‌شود افراد از آزادی اقتصادی، در راه صحیح و تعالی استفاده کنند.^(۱) در سایه این الگوی اسلامی، ارزشهای اصیلی همچون عدالتخواهی و سعادت طلبی جلوه آرای می‌کند.

ب) محدودیت‌های تشریحی

محدودیت‌های دیگری نیز در سایه احکام شریعت برای مسلمانان وضع شده است. این محدودیت‌ها، افعال و اعمالی را که با ارزشها و شئون اسلامی، سازگار نیستند، تحریم و آنها را بدین طریق از دایره آزادی اقتصادی خارج کرده‌اند، مانند:

یک _ فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی که با اسلام و مبانی آن در تضاد بوده است، مانند: ربا و احتکار؛

دو _ وجود شخصیتی همچون ولیّ امر مسلمانان که ناظر بر همه فعالیت‌ها و اعمال جامعه بوده، ضامن اجرای احکام اسلامی است و مصالح

ص: ۳۳

۵. عدالت اجتماعی

۵. عدالت اجتماعی

یکی از مهم ترین و حساسترین مصادیق فراگیر عدل، عدالت اجتماعی است که به معنای «اعطای حقوق و مطالبات منطقی هر شخص به تناسب صلاحیت، شایستگی و نیازمندیهای واقعی، فطری و اجتماعی اوست». (۲)

اسلام به دلیل اهمیت فراوان عدالت اجتماعی، تجاوز به حقوق دیگران و نقض قوانین عدالت اجتماعی را گناهی عظیم و نابخشودنی شمرده است و به تعبیر امیرالمؤمنین علی علیه السلام، مسبب چنین عملی به گرداب هولناک «ذنب لایغفر» فرو غلتیده است. این در حالی است که اگر فرد به نفس خویش ستم کند، با استغفار و توبه بخشیده خواهد شد.

قرآن کریم، عدالت اجتماعی را «آرمان مشترک پیامبران» معرفی میکند و با ارج نهادن به مجاهدتهای پیامبران و پیروان آنان برای تحقق این آرمان، جان باختن ایشان را «قتل فی سبیل الله» و شهادت افتخارآمیز میداند. (۳)

عدالت اجتماعی، رکن اساسی دین در محور توسعه جامعه است؛ چون بدون عدالت، زمینهای تأمین نیازهای طبیعی و ارتقای روحی انسان فراهم نمیشود. در نگاه دین، توسعه جز با رعایت قانون مساوات و موازات سامان نمیآید؛ همگان باید در برابر قانون شرع، مساوی باشند؛ تکاثر ثروت و تداول قدرت در دست طبقات خاص وجود نداشته باشد و اختلاف طبقاتی حکومت نکند. حکومت اسلامی، حکومت «یقوم الناس بالقسط» است و عدالت اجتماعی به عنوان یک اصل حاکم و قانون زیربنایی، محور قطعی و تخلصناپذیر برای همه احکام و قوانین است که روابط فردی و اجتماعی جامعه اسلامی را شکل میدهد. (۴)

ص: ۳۴

۱- همان، صص ۱۹۵ و ۱۹۶.

۲- اسماعیل پرور، گلبانگ عدالت، ص ۹۷.

۳- همان.

۴- نک: حسین مظاهری، «عدالت اجتماعی»، روزنامه ایران، ۲۷/۵/۱۳۷۵.

ائمه اطهار عليهم السلام نیز بر نقش عدالت اجتماعی در رستگاری انسان تأکید کرده اند. امیرالمؤمنین علی علیه السلام یکی از دلایل پذیرش خلافت را حمایت از محرومان و دفاع از حقوق آنها بیان میکند و میفرماید:

اگر حضور انبوه جمعیت و کثرت آنان نبود و خداوند از اندیشمندان در برابر سیری ظالمان و گرسنه ماندن محرومان، تعهد نگرفته بود _ که سکوت نکند _ ریسمان شتر خلافت را بر کوهان آن میانداختم. (۱)

امام کاظم علیه السلام نیز در نقل روایتی از رسول گرامی اسلام میفرماید:

بِئْسَ الْقَوْمُ قَوْمٌ لَا يَقُومُونَ لِلَّهِ تَعَالَى بِالْقِسْطِ، بِئْسَ الْقَوْمُ قَوْمٌ يَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ فِي النَّاسِ. (۲)

بدترین مردم، گروهی هستند که برای خدا، قیام به قسط نکنند. بدترین مردم کسانی هستند که برپادارندگان به قسط و عدل را در میان مردم میکشند.

عدالت اجتماعی در نظام توزیع ثروت نقش محوری دارد. عدالت اجتماعی اسلام، مفهوم ذهنی خشک و خالی نیست که بتوان آن را به صورت های مختلف، توجیه و تفسیر کرد. اسلام، برنامه های مهمی در تحقق این اصل حیاتی و محوری در اجتماع دارد که سبب پویایی و تحرک عملی بیشتر آن میشود.

عدالت اجتماعی در شکل اسلامی آن بر دو رکن استوار است: تکافل عمومی (کفالت متقابل) و تعادل اجتماعی. تعادل اجتماعی از وظایف دولت به شمار می آید، ولی تکافل عمومی وظیفه آحاد مردم است. با این حال، دولت از باب امر به معروف یا از جهت نظارت بر اجرای دستورهای اسلام می تواند در تحقق تکافل دخالت کند. (۳)

ص: ۳۵

۱- نهج البلاغه، ترجمه و شرح: فیض الاسلام، خطبه ۳، ص ۵۲.

۲- محمود شفیعی، راههای تحقق عدالت اجتماعی، ص ۹.

۳- درس هایی از اقتصاد اسلامی، صص ۱۹۶ و ۱۹۷.

بر مبنای اقتصاد اسلامی، جهاد اقتصادی، توسعه و رفاه باید با محوریت عدالت اجتماعی شکل گیرد تا تمام افراد جامعه بتوانند از توسعه و رفاه عمومی به صورت برابر برخوردار باشند. این امر باید در برنامه‌ریزیها و طراحی‌هایی که برای جهاد اقتصادی انجام میشود، شکل محوری داشته باشد.

فصل چهارم: اهمیت و ضرورت جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۳۶

نامگذاریها سال ها از سوی مقام معظم رهبری از منطق استراتژیک خاصی پیروی میکند و در تهییج و تشویق مردم و مسئولان به اقدامات عملی نقش بسزایی دارد. ایشان سال ۱۳۹۰ را سال «جهاد اقتصادی» نامیده است. ضرورت و اهمیت این نامگذاری را در امور زیر می توان جست و جو کرد:

۱. اهمیت مقوله اقتصاد

۱. اهمیت مقوله اقتصاد

مکتب اسلام درباره اقتصاد مانند کمونیسم قائل به زیربنایی بودن اقتصاد و معیشت برای دیگر فعالیتهای نیست، ولی از اهمیت و اثرگذاری اقتصاد بر بخشهای دیگر زندگی هم غافل نشده است.

امام صادق علیه السلام از قول پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله میفرماید: «كَادَ الْفَقْرَ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا؛ نزدیک است که فقر به کفر بینجامد.»^(۱) در حدیث دیگری، امام علی علیه السلام میفرماید: «إِنَّ الْفَقْرَ مَذْهَلَةٌ لِلنَّفْسِ، مَذْهَبَةٌ لِلْعَقْلِ، جَالِبٌ لِلْهُمُومِ؛ فقر سبب پریشانی حواس، سرگشتگی عقل و گرفتار شدن به غم و اندوه می شود.»^(۲)

بنابراین، اقتصاد ضعیف بر همه بخشهای دیگر اثر منفی می گذارد و امنیت، سیاست، فرهنگ و رفاه دست خوش آسیب میشود. از جامعهای که

ص: ۳۷

۱- وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۳۶۵.

۲- عبدالواحد بن محمد آمدی، غررالحکم و دررالکلم، ص ۳۶۵، ح ۸۲۲۳.

اقتصاد ضعیف دارد، نمیتوان سلامت، پاک سازی از جرم و جنایت و استقلال فرهنگی و سیاسی انتظار داشت. به طور کلی، نام گذاری سالهای اخیر با محوریت اقتصادی بیانگر اهمیت مسائل اقتصادی در جامعه است.

۲. مبارزه با تهدیدها و تحریمهای اقتصادی استکبار جهانی

۲. مبارزه با تهدیدها و تحریمهای اقتصادی استکبار جهانی

یکی از حربههای همیشگی استکبار جهانی در مقابله با ملتها، تحریمهای اقتصادی است. انقلاب اسلامی ایران نیز بیش از سی سال است که با این تحریمها روبهرو شده است و در سالهای اخیر، به بهانه جلوگیری ایران از دستیابی به انرژی هستهای، این تحریمها شدت گرفته است.

این تحریمها حرکت پیشرفت کشور را تا اندازههای کند کرد، ولی با تدبیر رهبر انقلاب و همکاری دولت و مردم، بسیاری از این تهدیدها خنثی شدند. با این حال، برای خنثیسازی دایمی این تحریمها باید حرکتی مردمی و جهادگونه در کشور اتفاق بیفتد و خیال سردمداران استکبار از حصر اقتصادی کشور برای همیشه آسوده شود.

از آنجا که دشمن، استقلال اقتصادی کشور را هدف قرار میدهد، ما نیز باید هوشیارانه از همین ناحیه به ترمیم و نوسازی پردازیم و در صورت فرصت و امکان، علاوه بر حرکت دفاعی به تهاجم نیز دست بزنیم.

۳. بحرانهای جهانی و ضرورت برخورداری از اقتصاد پایدار

۳. بحرانهای جهانی و ضرورت برخورداری از اقتصاد پایدار

از جمله مواردی که اهمیت و ضرورت «مبارزه اقتصادی» را میرساند، وضعیت اقتصادی جهان و منطقه است. در سالهای اخیر به دلیل عملکرد استکبار جهانی، جهان با رکود اقتصادی و بسیاری از کشورها با چالشهای بزرگ اقتصادی و معیشتی روبهرو شده اند که پیآمدهای آن، فقر، بی کاری، بالارفتن جرم و جنایت و در نهایت، نارضایتی مردمی است.

از این رو، با توجه به تأثیر و تأثر اقتصادی کشورها بر یکدیگر، شایسته است ایران بنیه اقتصادی خود را تقویت کند، به طوری که بتواند در مقابل سونامی اقتصادی دیگر کشورها از خود مقاومت نشان دهد و کمترین اثر را پذیرا باشد.

۴. دستیابی به قدرت چانهزنی در معادلات بینالمللی

۴. دستیابی به قدرت چانهزنی در معادلات بینالمللی

دنیا امروزه بیش از هر زمان دیگر، از سیاستها و اندیشههای لیبرالیستی غرب خسته شده و آماده شنیدن ایدههای معقول و عادلانه است. ایران به دلیل پیروی از مکتب عدالتخواهانه اسلام و اهل بیت علیهم السلام، حرفهای تازه و شنیدنی دارد. متأسفانه کشورهای سلطهگر به دلیل در اختیار داشتن قطبهای اقتصادی و در نتیجه، پستهای حساس جهانی، اجازه اطلاعرسانی به کشورهایی چون ایران را نمیدهند. بنابراین، با تقویت پایههای اقتصادی کشور و تبدیل آن به قطب اقتصادی منطقه و جهان میتوان در مجامع جهانی حضوری فعال داشت و پیام آزادی بخش اسلام را به مردم جهان رساند. افزون بر آن، در منازعات جهانی می توان با در پیش گرفتن موضعی عدالتخواهانه، از مردم ستم دیده حمایت کرد.

۵. کاهش پیآمدهای ناگوار طرح هدفمندی یارانهها

۵. کاهش پیآمدهای ناگوار طرح هدفمندی یارانهها

دولت در سال گذشته، طرح هدفمندی یارانهها را با هدف ایجاد اصلاحات اقتصادی در کشور آغاز کرد. این طرح، جراحی بزرگ در اقتصاد کشور است. این طرح وقتی به نتیجه میرسد که همه بخشهای اقتصادی کشور متحول شوند و تولید و بهره‌وری بالایی داشته باشند. به یقین، چنین تحولی به توجه جدی به اقتصاد کشور نیاز داشت تا همه نهادها با فعالیت مضاعف خود به حمایت از بخشهای اقتصادی بپردازند و موفقیت‌های بزرگی نصیب کشور کنند.

۶. ترمیم نارسایی‌های ناشی از ناآرامیهای سیاسی بعد از انتخابات ۸۸

ناآرامیهای سیاسی کشور بعد از انتخابات سال ۱۳۸۸، کشور را تا آستانه فروپاشی پیش برد، به گونه ای که نگاه مردم کشور به مسائل سیاسی و اختلافات آن بیشتر بود و به اقتصاد توجه چندانی نداشتند. از سوی دیگر، دشمن با داغ نگه داشتن تنور درگیریهای سیاسی، قصد ضربه زدن به اقتصاد کشور را داشت تا با دست به هم دادن مشکلات سیاسی و اقتصادی به یکدیگر، نارضایتی عمومی در کشور ایجاد شود و نظام از درون فرو ریزد. البته تدبیر بلند رهبر فرزانه انقلاب، آبی بر آتش افروزیهای دشمن بود و نقشه آنها را نقش بر آب کرد. ایشان با سخنرانیهای روشنگرانه خود، خواص را از خواب غفلت بیدار و با نامگذاری سالهای اخیر با محوریت اقتصاد، خوابهای دشمن را آشفته کرد.

۷. بسترسازی برای دستیابی به الگوی بومی از پیشرفت

۷. بسترسازی برای دستیابی به الگوی بومی از پیشرفت

تنها الگویی که هم اکنون از نظر پیشرفت در جهان وجود دارد، الگوی غربی است. این الگو از یک سو، با فرهنگ و تمدن بسیاری از کشورها، بیگانه و در تعارض است و اجرای آن در این کشورها پی آمدهای منفی بسیاری دارد. از سوی دیگر، این الگوها در خود کشورهای غربی نیز مشکلات فراوانی به وجود آورده است. بنابراین، جا دارد الگویی بومی که متناسب با فرهنگ و آموزه های دینی کشور باشد، ترسیم شود و بر اساس آن بتوان هدفهایی را جستجو کرد. بر همین اساس، رهبر معظم انقلاب در سالهای اخیر بر معرفی «الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت» تأکید فراوانی داشته است. نامگذاری امسال به عنوان سال «جهاد اقتصادی» نیز میتواند زمینه را برای رسیدن به این الگو تسهیل کند.

فصل پنجم: زمینه ها و الزامات جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۴۰

«جهاد اقتصادی» مانند هر فعالیتی به زمینه ها و مقدماتی نیازمند است که بدون آنها جهاد اقتصادی امکان پذیر نخواهد بود. از این رو در این فصل به این امور می پردازیم.

۱. داشتن روحیه جهادی

اشاره

۱. داشتن روحیه جهادی

در وهله نخست برای انجام یک امر جهادی باید روحیه جهادی در میان افراد وجود داشته باشد. بدون داشتن چنین روحیه ای، کار جهادی امکان پذیر نیست. روحیه جهادی مشخصاتی دارد که عبارتند از:

الف) ایمان و توکل به خدا

الف) ایمان و توکل به خدا

پشتوانه یک کار جهادی، ایمان به خدا و توکل بر او در همه امور است. این ویژگی سبب می شود خداوند عنایت ویژه ای به بنده اش داشته باشد و در مشکلات و سختی ها او را اجابت کند. خداوند می فرماید: «وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ؛ و هر کس بر خدا اعتماد کند، خدا برای وی کافی است». (طلاق: ۳) در جای دیگر می فرماید: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا؛ و هر کس از خدا پروا کند، خدا برای او راه بیرون شدنی قرار می دهد». (طلاق: ۲)

و همچنین می‌فرماید: «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا؛ و هر کس از خدا پروا دارد، (خدا) برای او در کارش تسهیلی فراهم سازد». (طلاق: ۴)

از مجموع این آیات درمی‌یابیم که برای پیشرفت در هر کاری تنها فراهم شدن وسایل و اسباب مادی کافی نیست، بلکه توفیق الهی نیز باید ضمیمه کار شود و این توفیق جز با ایمان و تقوای الهی محقق نمی‌شود. بنابراین، تفاوت تلاشی که با پشتوانه ایمان مذهبی همراه نیست، با تلاشی که پشتوانه ایمانی دارد، این است که اولی، حمایت مضاعف صاحب جهان را به همراه ندارد، به خلاف دومی که امدادهای غیبی همیشه در لحظات بحرانی، کارگشا خواهد بود.

بر همین اساس، رهبر معظم انقلاب، سال نود را سال «جهاد اقتصادی» نامید؛ در حالی که می‌توانست آن را «تلاش اقتصادی» بنامد. همه مردم و مسئولان باید در نظر داشته باشند قبل از هرگونه اقدامی باید رابطه خود را با خالق هستی، اصلاح و در گام‌های بعدی به روش‌های علمی و بشری توجه کنند.

ایمان به خدا در حیطه جهاد اقتصادی کارکردهای دیگری نیز دارد. جوانان که نیروی اصلی کار و تلاش هستند، با ایمان به خدا، از فساد اخلاقی مصون خواهند بود. همچنین اعتقاد به امور معنوی، انسان را از کم‌کاری، خیانت و معاملات نامشروع باز می‌دارد.

ب) اخلاص

ب) اخلاص

علاوه بر ایمان و توکل بر خدا، ویژگی دیگری که یک جهادگر باید داشته باشد، اخلاص است. خداوند می‌فرماید: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا؛ و کسانی که در راه ما کوشیده‌اند، به یقین، راه‌های خود را بر آنان می‌نماییم». (عنکبوت: ۶۹)

بر این اساس، تلاش باید در راه خدا و برای رضایت او باشد و اهداف دیگر جایی ندارند. تمام هدف باید تعالی کشور اسلامی و به دست آوردن رضایت خدا باشد و هدف‌های دیگری همچون: ملیت‌گرایی صرف یا کسب افتخارات دنیوی، نه تنها ما را به جایی نمی‌رساند، بلکه موجب عقب‌گرد نیز می‌شود.

در بیشتر آیات قرآن که ماده «جهاد» آمده، آشکارا به جهت آن نیز اشاره شده است. در بعضی موارد به «فی سبیل الله» و در جایی به «فی الله» تعبیر شده که همگی بیانگر اهمیت و ویژگی اخلاص برای کار جهادی است. شواهد عینی این خصلت را در صدر اسلام، در دوران معاصر و نیز در طول جنگ تحمیلی می‌توان مشاهده کرد. اخلاص جوانان بسیجی در طول هشت سال جنگ تحمیلی در شکست دشمن از هر ابزار دیگری مؤثرتر بود.

عرصه اقتصاد به دلیل همراه بودن با پول و ثروت می‌تواند محل مناسبی برای عرض اندام شیطان باشد و مؤمنان را به پرتگاه سقوط بیندازد. از این رو، همه دست‌اندرکاران عرصه اقتصادی باید هوشیار و مراقب باشند و همیشه خود را ارزیابی کنند که به مسیر اشتباه نروند و به جای توجه به تعالی کشور امام‌زمان [فکر کنند، به تعالی ارقام حساب بانکی خود مشغول نشوند. آنچه می‌تواند در این فضا، کارگر باشد، اخلاص است؛ زیرا بنا بر اقرار شیطان، او همه را اغوا و گمراه می‌کند مگر کسانی که خالص شده‌اند. (۱)]

ج) مفروض گرفتن دشمن

ج) مفروض گرفتن دشمن

فرق یک تلاش جهادی با دیگر تلاش‌ها این است که در تلاش جهادی، وجود دشمن فرض گرفته شده است و جهاد و مبارزه در مقابله با او انجام

ص: ۴۳

می‌شود. وقتی پای دشمن به میان آمد، باید در جهت‌گیری‌ها و فعالیت‌ها از او غفلت نداشت. فرض گرفتن دشمن تنها مربوط به گام اول است و در گام‌های بعدی باید نقشه‌ها، تاکتیک‌ها، موقعیت کنونی و بعدی، امکانات، نقاط قوت و ضعف و دیگر خصوصیات او را شناخت. از سوی دیگر، امکانات، ظرفیت‌ها، توان نیروها و نقاط قوت و ضعف خود را نیز باید ارزیابی کنیم تا بتوانیم نقشه عملیاتی واقعی برای مبارزه داشته باشیم.

(د) چیش و شکل جهادی

(د) چیش و شکل جهادی

در یک حرکت جهادی، نیروها دو دسته هستند: دسته‌ای در صف مقدم هستند که به طور مستقیم با دشمن مبارزه می‌کنند و دسته‌ای دیگر به پشتیبانی آنها می‌پردازند و لوازم و نیازمندی‌های آنها را فراهم می‌سازند.

در جهاد اقتصادی، دسته‌ای به طور مستقیم به فعالیت‌های اقتصادی در عرصه‌های مختلف می‌پردازند که نیروهای صف مقدم هستند. بسیاری از نیروهای اجرایی دولت و بخش خصوصی از این دسته هستند.

بسیاری از وزارت‌خانه‌ها، قوه قضاییه و مقننه و بسیاری از مردم که به طور مستقیم درگیر کارهای اقتصادی نیستند، به پشتیبانی از نیروهای جهادگر می‌پردازند. البته آنها نیز باید آرایش جهادی بگیرند.

هر سازمانی باید به تناسب مسئولیتی که دارد، آرایش سابق خود را عوض کند و شکل جهادی به خود بگیرد تا بتواند پشتیبانی را به خوبی انجام دهد.

در این میان، قوانین کشور نه تنها نباید مانع فعالیت مشروع اقتصادی شوند، بلکه باید به آنها سرعت و شتاب دهند تا مفهوم جهاد محقق شود. بنابراین، در این جهاد، هیچ کس نمی‌تواند خود را مسئول نداند.

(ه) جهاد، غیر از دفاع است

ه) جهاد، غیر از دفاع است

«جهاد» به معنی دفاع تنها نیست، بلکه دفاع، گام اول است و در مرحله بعدی باید تهاجم به نظام اقتصادی استکبار را آغاز کرد. اگر بخواهیم انفعالی عمل کنیم، همیشه باید منتظر بحران‌های تازه و جدید اقتصادی باشیم. در نگاه فعال و تهاجمی می‌توان بحران و تنش را در فعالیت‌های اقتصادی نیز وارد کرد.

و) شجاعت و خطرپذیری

و) شجاعت و خطرپذیری

لازمه جهاد، وجود افرادی شجاع و خطرپذیر است. افراد ترسو و محافظه کار به دنبال حفظ وضعیت موجود هستند. بنابراین، در جهاد اقتصادی که در پی برهم زدن وضعیت موجود و در انداختن طرح‌های نو و خلاقانه است، شجاعت و خطرپذیری از بایسته‌هاست. دولت و مسئولان باید از این گونه افراد پشتیبانی کنند و امکانات لازم را در اختیار آنها بگذارند.

توقع رسیدن به نتایج صددرصدی، خطرپذیری را کاهش می‌دهد و کارها همیشه با احتیاط خواهد بود. در بسیاری از مواقع، شکست می‌تواند پل پیروزی‌های بزرگ باشد.

۲. اتحاد و انسجام ملی

اشاره

۲. اتحاد و انسجام ملی

اتحاد و انسجام ملی از الزامات اولیه «جهاد اقتصادی» است. بدون اتحاد مردم، هر گونه تلاش فراگیری در جامعه، عقیم می‌ماند. خداوند در قرآن کریم، مردم را به وحدت حول یک محور دعوت می‌کند: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا؛ همگی به ریسمان خدا چنگ زنیید و پراکنده نشوید». (آل عمران: ۱۰۳) تفرقه و دودستگی، نیروها را پراکنده و قدرت جامعه را ضعیف می‌کند: «وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ؛ نزاع و کشمکش نکنید تا سست نشوید و قدرت شما از میان نرود». (انفال: ۴۶)

ص: ۴۵

به قول فردوسی:

چو هم پشت باشید و هم یک زبان

یکی کوه کندن ز بن بر توان

رهبر فرزانه انقلاب در پیام نوروزی سال ۱۳۸۶ در مورد معنای اتحاد فرمود: «اتحاد کلمه آحاد ملت، قومیت‌ها و اصناف گوناگون». همچنین در تبیین مفهوم اتحاد فرمود:

منظور از وحدت چیست؟ یعنی همه مردم یکسان فکر کنند؟ نه، یعنی همه مردم یک نوع سلیقه سیاسی داشته باشند؟ نه، یعنی همه مردم یک چیز را، یک شخص را، یک شخصیت را، یک جناح را، یک گروه را بخواهند؟ نه. معنای وحدت اینها نیست؛ وحدت مردم یعنی نبودن تفرقه، نفاق، درگیری و کشمکش؛ حتی دو جماعتی که از لحاظ اعتقاد دینی مثل هم نیستند می‌توانند اتحاد داشته باشند؛ می‌توانند کنار هم باشند؛ می‌توانند دعوا نکنند. (۱)

بنابراین، برای پیروزی در جهاد اقتصادی، همه مردم با هر عقیده و دینی و هر اندیشه سیاسی و قومیت و زبانی می‌توانند شرکت کنند و برنامه‌های اقتصادی را پیش ببرند. باید بدانیم که در این کشور همه یک سرنوشت داریم و شکست در مقابل دشمن به ضرر همه ما تمام می‌شود و کسب افتخارات و پیروزی نیز در سرنوشت همه ما مؤثر خواهد بود.

الف) بسیج، مظهر اتحاد

الف) بسیج، مظهر اتحاد

با توجه به گذشت ۳۳ سال از انقلاب اسلامی، الگوهای موفق از اتحاد و انسجام ملی در گذشته و حال داشته ایم و داریم که بهترین نمونه، بسیج مستضعفان است. بسیج چه در طول جنگ و چه پس از آن، مظهر اتحاد و

ص: ۴۶

۱- سخنرانی رهبر معظم در خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۲۶/۱/۱۳۷۹، اکسیر اعظم، ج ۱، ص ۵.

همدلی بود. همه اقشار مردم از تحصیل کرده و بی‌سواد، روستایی و شهری، مرد و زن، مسلمان و غیر مسلمان حضور فعالی در بسیج داشتند.

اکنون نیز که به عنوان سال «جهاد اقتصادی» مطرح شده است، می‌توان از ظرفیت‌های بسیج در طرح‌های اقتصادی استفاده کرد. دلایلی که می‌توان برای این پیشنهاد عرضه کرد، این است که:

یک _ بسیجیان به عنوان پیش کسوتان عرصه جهاد و شهادت، بیشترین علاقه را به نظام دارند.

دو _ بسیجیان، عظیم‌ترین نیروی فعال و جوان کشور هستند که می‌توانند در طرح‌های اقتصادی نقش چشم‌گیری داشته باشند.

سه _ بسیجیان به دلیل برخورداری از نیروهای مؤمن و مخلص می‌توانند بیشترین ایثارگری را با کمترین توقع انجام دهند.

چهار _ بسیجیان به دلیل آموزش‌های نظامی که دیده‌اند، از قابلیت بالایی در انضباط‌پذیری و نظم برخوردار هستند.

(ب) راهکارهای حفظ وحدت

(ب) راهکارهای حفظ وحدت

برای حفظ وحدت در جامعه، راهکارهایی ذکر شده است که به صورت خلاصه بیان می‌شود:

یک _ التزام به اسلام و آموزه‌های آن راه را بر هرگونه اختلاف و لغزش می‌بندد؛

دو _ مشخص کردن مرزبندی‌ها با دشمنان انقلاب و نظام؛

سه _ محور قراردادن رهبری؛

چهار _ بالا بردن تحمل‌ها؛

پنج _ پرهیز از سوء ظن به یکدیگر؛

شش _ تأکید بر نقاط اشتراک؛

هفت _ باور کردن مردم.

ج) توجه بیشتر خواص و جناح‌ها به حفظ وحدت

ج) توجه بیشتر خواص و جناح‌ها به حفظ وحدت

وحدت و اتحاد، توصیه همگانی است و همه مردم باید آن را سرلوحه کار خود قرار دهند. از اول پیروزی انقلاب تاکنون، مردم اتحاد و انسجام خود را به خوبی حفظ کرده و نگذاشته‌اند منافقان و استکبار جهانی در صفوف آنها خللی به وجود آورند. بنابراین، توصیه وحدت به مردم، توصیه به ادامه دادن راه گذشته است.

برخی احزاب و گروه‌های خودی و برخی افراد انگشت شمار از خواص که انتظار هوشیاری بیشتری از آنها می‌رفت، در طول انقلاب در معرض وسوسه‌های نفسانی قرار گرفتند. به این ترتیب، منافع حزبی و گروهی یا منافع شخصی و خانوادگی را بر منافع انقلاب و نظام ترجیح دادند و زمینه‌های تفرقه و اختلاف را پدید آوردند یا با طرح مسائل حاشیه‌ای و کم‌ارزش، توجه را از مسائل اصلی دور کردند. بنابراین، توصیه اتحاد و انسجام ملی به این گروه‌ها و افراد جدی تر است.

۳. مشارکت مستقیم مردم

۳. مشارکت مستقیم مردم

حضور و مشارکت مستقیم مردم در طرح‌های اقتصادی از الزامات جهاد اقتصادی است. این مشارکت تعبیر دیگری از همان خصوصی سازی اقتصادی و پرهیز از دولتی کردن فعالیت‌های اقتصادی است. مزایای مشارکت مستقیم مردم در طرح‌های اقتصادی عبارت است از: افزایش کارآیی و قدرت رقابتی بنگاه‌های اقتصادی، گسترش فرصت‌های سرمایه‌گذاری برای سرمایه‌های خصوصی، کاهش کاغذبازی‌های اداری و مفاسد اداری و اجتماعی، تجاری

کردن رفتار مدیریتی، بهبود تخصصی منابع، ایجاد انگیزه شخصی برای مدیران و کارکنان و رفاه اقتصادی عامه مردم.^(۱)

با توجه به مزایای خصوصی سازی اقتصادی و معایبی که اقتصاد دولتی دارد، مشارکت دادن مردم در فعالیت های اقتصادی از الزامات «جهاد اقتصادی» به شمار می رود. البته محوریت بخش خصوصی در فعالیت های خصوصی به این معنا نیست که دولت از حیطه اقتصاد بیرون برود، بلکه دولت می تواند علاوه بر نقش های نظارتی و هدایت گری، در بخش هایی از اقتصاد وارد شود که بخش خصوصی کمتر به آن میل دارد. این بخش ها اگرچه توجیه اقتصادی ندارند، برای چرخه اقتصاد، ضروری هستند.

مشارکت دادن مردم در فعالیت های اقتصادی با مشکلاتی روبه روست و باید موانع آن برداشته شود. یکی از مهم ترین موانع، باور مردم به توانایی برای فعالیت اقتصادی است. وقتی مردم باور کنند که از عهده این کار برمی آیند، حتماً خود پیش قدم خواهند شد. برای اینکه این باور به دست آید، دولت باید اطلاع رسانی مناسبی در این جهت داشته باشد و فرصت ها و روش های سرمایه گذاری را در اختیار مردم بگذارد تا آنها به این راه تشویق شوند.

۴. امنیت اقتصادی

اشاره

۴. امنیت اقتصادی

امنیت از لوازم اولیه زندگی است. حضرت ابراهیم علیه السلام وقتی وارد سرزمین مکه شد، از جمله دعاهاى ایشان، درخواست امنیت برای آن سرزمین بود: «رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا؛ خدایا، این شهر را ایمن گردان.» (ابراهیم: ۳۵) پیامبر گرامی اسلام نیز در حدیثی می فرماید: «نِعْمَتَانِ

ص: ۴۹

۱- آذرمیدخت دادجوی توکلی، «موانع، چالش ها و مشکلات اقتصادی خصوصی سازی در ایران»، مجله اقتصادی، ش ۳۵ و ۳۶، ص ۶.

مَجْهُولَتَانِ: الْأَمْنُ وَ الْعَافِيَةُ؛ دو نعمت هستند که قدرشان ناشناخته است: یکی، سلامتی و دیگری، امنیت» (۱).

بنابراین، بدون امنیت، آسایش و آرامش از جامعه رخت برمی بندد و هیچ فعالیت مهمی انجام نخواهد شد. به نگاه عمومی، امنیت فقط از دیدگاه سیاسی مطرح است. حال آنکه در فعالیتهای اقتصادی نیز امنیت اقتصادی مطرح است. در تعریف امنیت اقتصادی گفته شده است: «امنیت اقتصادی» به وضعی گفته می شود که در آن، واحدهای تولیدی بتوانند بدون نگرانی از خطرهای محیطی، برنامه ریزی درازمدت کنند و از سرمایه گذاری با اهداف آینده نگر، ترس و واهمه نداشته باشند (۲).

امنیت اقتصادی به عواملی بستگی دارد که برخی از آنها عبارتند از:

الف) قوانین پایدار

الف) قوانین پایدار

قانون یکی از ضرورت های امنیت اقتصادی است، ولی هر قانونی برای این هدف کافی نیست، بلکه قانونی پایدار و مناسب است که به فعالیتهای اقتصادی امنیت ببخشد. علاوه بر پایداری، قوانین گریزگاه نباید داشته باشند؛ زیرا قوانین ضعیف، راه را برای برخی تفاسیر و برداشت های انحرافی باز می کنند و در این صورت، قانون، دیگر کارکرد لازم را نخواهد داشت. همچنین قوانین نباید دست و پاگیر باشند و زمینه دل سردی کارگزاران اقتصادی را فراهم کنند.

ب) منع ورود دولت در فعالیتهای اقتصادی

ب) منع ورود دولت در فعالیتهای اقتصادی

همان طور که اشاره رفت، دولت باید نقش حامی، هدایت گر و ناظر را در اقتصاد برعهده داشته باشد. بنابراین، از آفات امنیت اقتصادی، ورود گسترده

ص: ۵۰

۱- روضه الواعظین، ج ۲، ص ۴۷۲.

۲- فهیمه حاجی، «امنیت اقتصادی و توسعه، پیوندها و کنش های متقابل»، مجله مجلس و پژوهش، ش ۱۰، ص ۵۷.

دولت در فعالیت های اقتصادی است؛ زیرا با ورود دولت به فعالیت های اقتصادی، منابع و امکانات به سوی دولت می رود. همچنین قوانین مصوّب، در پی تأمین نفع دولت خواهند بود. نتیجه این وضعیت، از بین رفتن امنیت اقتصادی است؛ زیرا خطر سرمایه گذاری برای سرمایه دار بالا می رود و برای او صرفه اقتصادی ندارد. (۱)

فصل ششم: موانع جهاد اقتصادی

اشاره

ص: ۵۱

۱- همان.

در جهاد و جنگ، حالت اضطراری حاکم است و هرگونه کوتاهی و بی توجهی می تواند نتیجه را به نفع دشمن رقم بزند. جهاد اقتصادی به سرعت در حرکت اقتصادی نیازمند است و آن هم باید در سه حوزه مطالعه و شناخت سریع، تصمیم گیری هماهنگ در کمترین وقت و اجرای سریع و صحیح و محکم صورت گیرد. در جهاد باید تمام نیرو صرف شود و با عواملی که نیروها را به نوعی با پخش کردن یا ایجاد درگیری بین خود یا سست کردن خنثی می کنند، مبارزه شود. هزینه و پشتیبانی کافی، به موقع و سریع از دیگر نیازهای حرکت جهادی است. عبور از موانعی که دشمن (خارجی و داخلی) ایجاد می کند، ضرورت دیگر حرکت جهادی در اقتصاد است. در نهایت، جلوگیری از سوء استفاده ها و انحراف اقتصادی، برخورد سریع با مفسدان اقتصادی و قوانین بازدارنده و ناکارآمد، آخرین نیاز این حرکت بزرگ و مبارک است.

۱. موانع اجتماعی جهاد اقتصادی

اشاره

۱. موانع اجتماعی جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

الف) نداشتن اعتماد به نفس و احساس قدرت

ب) استفاده از کارگزاران ناکارآمد

ج) اثرپذیری از القاهای مخالفان داخلی و خارجی

د) تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن

ه) نداشتن شجاعت در تصمیم گیری

و) تفرقه و پراکندگی نیروها

ز) سوء استفاده و انحراف

ح) برخورد شعاری

ط) مانع تراشی دشمنان داخلی و خارجی (تحریم اقتصادی)

الف) نداشتن اعتماد به نفس و احساس قدرت

الف) نداشتن اعتماد به نفس و احساس قدرت

این عامل آن قدر اهمیت دارد که حضرت امام خمینی رحمه الله همواره بر آن تأکید می‌کرد و با القای آن در قلب و اندیشه مردم، چرخ امید و حرکت را به

ص: ۵۳

گردش درآورد. با ظاهر شدن آثار بزرگ رشد اقتصادی، مثل پیشرفت هسته ای، فضایی و نظامی، احساس اعتماد به نفس در ایران اسلامی نهادینه شده است. البته با برخی زمزمه های ضعیف که سعی در تخریب این روحیه دارند، باید برخورد شود.

(ب) استفاده از کارگزاران ناکارآمد

(ب) استفاده از کارگزاران ناکارآمد

عواملی در دولت، مجلس و دیگر نهادها هستند و نیز اندیشمندانی که نمی توانند خود را با شتاب این حرکت اقتصادی هماهنگ کنند و نیاز فکری و علمی این حرکت پرشتاب را برآورده سازند. بنابراین، در انتخاب همکاران اقتصادی باید بسیار دقت شود که افراد، روحیه، انگیزه، ایمان، انرژی، نشاط، باور، علم و تخصص کافی را داشته باشند تا به سهم خود به این حرکت شتاب دهند، نه اینکه رشد آن را کند کنند.

(ج) اثرپذیری از القاهای مخالفان داخلی و خارجی

(ج) اثرپذیری از القاهای مخالفان داخلی و خارجی

گاهی مخالفان می گویند دولت و دولت مردان فکر اقتصادی قوی ندارند، تخصص کافی ندارند، تصمیم درست نمی گیرند و برنامه ها کافی نیست. این القاهای اگر با نیت انتقاد و اصلاح بیان شود، می تواند مفید باشد، ولی اگر برای تخریب باشد، از یک سو، روحیه دولت مردان را تضعیف می کند و از سوی دیگر، جو عمومی را ضد دولت، ملت‌هت و بدبین می کند. پس با این زمزمه ها نیز باید مقابله هوشیارانه صورت گیرد.

(د) تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن

(د) تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن

تکیه کردن بر منابع مطالعاتی نامطمئن مانند قوانین، افراد، روش های دولت های گذشته و حتی شیوه های علمی مطالعاتی می تواند ناکارآمدی خود را در درازمدت نشان دهد. باید با شناخت سریع و هوشیارانه منابع اطلاعاتی،

به منابع مورد اعتماد، پاسخ گو و متناسب با نیازهای فعلی اقتصادی کشور تکیه کرد تا تجربه های تلخ گذشته تکرار نشود.

به افرادی که در دولت های گذشته نظر داده اند، ولی نتیجه کافی نداشته است؛ روش هایی که در گذشته اعمال شده، ولی بازدهی مناسب نداشته است؛ استراتژی هایی که از غرب و شرق گرفته و اجرا شده، ولی نیاز را برطرف نکرده است، دوباره نباید اعتماد کرد.

ه (نداشتن شجاعت در تصمیم گیری

ه (نداشتن شجاعت در تصمیم گیری

نداشتن شجاعت در تصمیم گیری و ترس از نارضایتی، پایین آمدن سطح رضایت عمومی مردم، از دست دادن جایگاه اجتماعی، ترس از خطر و مشکلات احتمالی، ترس از تهدیدهای خارجی و آشوب های داخلی می تواند روند تصمیم گیری های جهادی را کند و کم اثر سازد و توان نیروهای خودی را صرف خنثی سازی حرکت دشمن کند.

و (تفرقه و پراکندگی نیروها

و (تفرقه و پراکندگی نیروها

در حرکت جهادی باید با همه قدرت و توان مالی و جانی به میدان آمد و از همه ظرفیت فکری، روحی و بدنی استفاده کرد. اگر همه نیروها روی یک برنامه منسجم، متمرکز و به سوی هدف واحد هدایت شود، نتیجه سریع و محکم به دست می آید، ولی اگر مشکلی پیش بیاید، می تواند نیرو را تضعیف کند و تمرکز حرکت به سوی هدف را دچار اختلال سازد. مقام معظم رهبری در سخنرانی اول امسال در حرم مطهر امام رضا علیه السلام به این نکته اشاره کرد که نباید دشمن با حاشیه سازی، دولت و ملت را از حرکت مستقیم به سوی هدف اصلی باز دارد. ایشان فرمود:

یک شرط دیگر این است که کشور به مسائل حاشیه ای مبتلا نشود. در بسیاری از اوقات، یک مسئله اصلی در کشور وجود دارد که همه باید

همت کنند و به سراغ این مسئله اصلی بروند. باید مسئله کانونی کشور این باشد، اما ناگهان می بینیم از یک گوشه‌ای، یک صدایی بلند می شود، یک مسئله حاشیه‌ای درست می کنند، ذهن ها متوجه آن می شود. (۱)

برخی با حاشیه سازی، التهاب آفرینی، تبلیغ علیه کارآمدی دولت و برنامه هایش، ایجاد بدبینی در بین مردم و شایعه سازی تلاش می کنند نیروی متمرکز دولت را به حاشیه ها و مسائل پیش بینی نا شده و زیان بار مشغول کنند.

گام دیگری که می تواند این نیروی متمرکز و همه جانبه رشد به سوی هدف واحد را دچار اختلال و تنش سازد، ایجاد دل سردی بین مردم و مسئولان و نیز بین خود مسئولان است. مقام معظم رهبری به این مسئله نیز اشاره کرده است:

یک شرط دیگر، حفظ اتحاد و انسجام ملی است. این اتحادی که امروز در میان مردم و در بین مردم و مسئولین وجود دارد، مردم به مسئولین خودشان علاقه مندند، به آنها اعتماد دارند و به آنها کمک می کنند، با آنها همراهی می کنند، بین خود مردم اتحاد و وحدت وجود دارد، بایستی باقی بماند و روز به روز تقویت شود. یکی از نقشه‌های بزرگ دشمنان ملت ایران، ایجاد تفرقه و شکاف در داخل بوده است؛ به بهانه قومیت، به بهانه مذهب، به بهانه گرایش‌های سیاسی، به بهانه جناح بندی‌ها، به بهانه‌های گوناگون، اتحاد را باید حفظ کرد. (۲)

اگر اختلاف بین مجلس و دولت جدی شود یا اگر اختلاف سیاسی و نظری بین مراکز قانون گذاری اعم از مجلس، خبرگان و مجمع تشخیص

ص: ۵۶

۱- سخنان مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۱۳۹۰.

۲- همان.

مصلحت و دیگر مراکز و عوامل اثرگذار و بین دولت پیش بیاید، در دو عرصه می تواند دولت را خلع سلاح و در اجرای برنامه‌ها مشکل ایجاد کند: اول، در اجرای قوانین مورد نیاز دولت که دست دولت در اعمال قدرت بسته می ماند و حرکت جهادی اقتصادی از شتاب می افتد. دوم در تأمین اعتبارات و بودجه‌های اقتصادی مورد نیاز دولت است. وقتی دولت بودجه کافی در اختیار نداشته باشد، دایره قدرت تصمیم‌گیری و اجرای دولت تنگ می شود و سرعت حرکت جهاد اقتصادی کند خواهد شد.

البته استیضاح وزیران نیز می تواند به اندازه خود، به وقت، نیرو و شتاب حرکت دولت آسیب بزند. این اهرم های قانونی برای حفظ دولت از اشتباه و انحراف در قانون پیش بینی شده است، ولی اگر دولت صالح باشد، امکان دارد در مسیر ایجاد مانع برای دولت صالح از آن سوءاستفاده شود.

(ز) سوءاستفاده و انحراف

(ز) سوءاستفاده و انحراف

برخی عوامل اجرایی در دولت همواره در معرض وسوسه شیاطین و جلوه های دنیایی گرفتار فتنه می شوند و از قوانین و اعتبارات در اختیار و موقعیت‌های خود سوء استفاده می کنند. اختلاس، رشوه گیری، مال اندوزی، فروش اطلاعات و به تعبیر قرآن، طغیان و عصیان، شماری از این انحراف هاست.

وظیفه دولت در قبال این افراد چنین است:

یک _ دقت در انتخاب افراد که لازمه آن، وجود قوانین دقیق و شاخصهای کارشناسی و اصلاح شده در گزینش و انتخاب افراد است.

دو _ وجود قوانین دقیق کنترل کننده و بازدارنده و قانونگذاری مستمر و هماهنگ با شتاب زمان و نیازهای جدید: نیز نقش مهمی دارد. البته قانون

خشک هرگز توان حفظ کامل افراد را از انحراف ندارد. بنابراین، تنها عامل بازدارنده کامل، اعتقاد مذهبی و تقوای الهی است. هیچ نظامی نتوانسته است و نمیتواند عاملی بالاتر از ایمان، اعتقاد و پای بندی به اصول دینی، فطری و انسانی پیدا کند که قدرت بازدارندگیاش، بالاتر از آن باشد؛ چون قوانین هم به آنها منتهی میشود مثل: مراسم تحلیف (سوگند خوردن) رئیس جمهوری و نمایندگان، تعهد، قول دادن به مردم و وجدان کاری و اخلاقی که همگی، بدون داشتن تقوا و ایمان، بی پشتوانه و بیمحتواست.

از این رو، بر توجه به ایمان افراد در انتخاب و سرمایهگذاری آن هم در بدنه نظام جمهوری اسلامی ایران باید بیش از همه عوامل دیگر تأکید شود. برگزاری جلسات اخلاقی برای دولت مردان، ایجاد ارتباط بین علما و عوامل اجرایی دولت، تأکید بر نماز و دیگر تکالیف و نمادهای مذهبی در بین عوامل دولتی و ترویج توجه به قرآن، عقاید و معارف اسلامی در بدنه دولت از این موارد است. در صدر اسلام، حرکت‌های جهادی، اقتصادی و سیاسی با اعمال و تکالیف مذهبی آمیختگی ذاتی داشتند؛ گویی تکالیف مذهبی، سیاست را می‌آفریند و سیاست، تکالیف مذهبی را اعمال میکند. اکنون ترویج نماز _ که بارزترین نماد مذهب است _ در بدنه دولت به هزینه‌های هنگفت، توصیه‌ها، تبلیغها و بخشنامه‌های زیاد اداری نیازمند است و باز هم نتیجه کامل به دست نمی‌آید؛ چون سیستم اداری کنونی از متن دین برنخاسته، بلکه از فرهنگ‌های بیگانه عاریه گرفته شده است. پس در شناخت سیستم سیاسی که خاستگاه آن، معارف دینی و پایه اصلی مهندسی تمدن اسلامی است، باید سعی بلیغ و سرمایهگذاری جدی صورت گیرد.

سه _ کوتاهی در برخورد صریح، سریع و قاطع با مفسدان میتواند به نارضایتی مردم دامن بزند و بهترین بهانه را به دست مخالفان برای سیاه‌نمایی

علیه دولت بدهد. کوتاهی در برخورد با مفسد اقتصادی و غیراقتصادی به‌ویژه اخلاقی می‌تواند همه کارهای برتر و شاهکارهای دولت را نیز در چشم مردم ناچیز جلوه دهد.

برخورد نکردن دولت و حکومت به طور اعم با متخلفان سیاسی، اخلاقی و اقتصادی، اعتماد و اعتقاد مردم به پاکی و سلامت دولت و حکومت را زیر سؤال خواهد برد و سبب ایجاد جوّ بدبینی به حکومت در پیکر اجتماع خواهد شد. وجود برخی عوامل فاسد در بدنه هر دولت و حکومتی، حتی حکومت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و امیرالمؤمنین علی علیه السلام، طبیعی است؛ چون حق انتخاب بین خیر و شر از کسی در دنیا گرفته نمیشود. آنچه چهره دولت و حاکم را می‌تواند تخریب و جایگاه او را در دل ها مخدوش کند، برخورد نکردن با متخلفان بر اساس دین و عدالت اسلامی و قانونی است. بر این اساس، دولت باید در نظارت بر کارکرد عوامل خود و در برخورد سریع و کافی با مفسد و مفسدان دولتی و غیردولتی که وظیفه برخورد با آنها نیز بر عهده دولت و حکومت است، قاطع باشد. تأمل در این زمینه که عامل اصلی ایجاد نارضایتی و بهترین بستر برای ایجاد آشوب ها، ترویج شایعه ها و فتنه گری به شمار می رود، بسیار ضروری است.

ح) برخورد شعاری

ح) برخورد شعاری

متأسفانه از جمله آفاتی که گریبان گیر نام گذاری های سالانه رهبر معظم انقلاب می شود، برخورد شعاری با آن است. برخی مسئولان به جای اینکه زمینه تحقق عنوان نام گذاری سال را فراهم کنند، به شعارنویسی و نصب پلاکاردها اکتفا می کنند. باید به این نکته توجه داشت که این نام گذاری ها از سوی افراد متخصص، کارشناسی و با افراد مطلع در حوزه های مختلف مشورت می شود.

بنابراین، چنین کاری پشتوانه علمی دارد و تحقق آن در کشور دارای مصالح فراوان است. هرگونه کم کاری یا نادیده گرفتن آن نیز می تواند کشور را با چالش روبه رو کند. به نظر می رسد دولت باید نظارت کافی داشته باشد و میزان تحقق شعار سال را در هر وزارت خانه بسنجد و دلایل کم کاری و بی توجهی را پی گیری کند.

(ط) مانع تراشی دشمنان داخلی و خارجی (تحریم اقتصادی)

ط (مانع تراشی دشمنان داخلی و خارجی (تحریم اقتصادی)

آخرین مانع حرکت سریع جهاد اقتصادی، مانع تراشی دشمنان است. فتنهگران داخلی، بازوی مهم دشمنان خارجی هستند که می توانند حساسترین مرحله دشمنی را اجرا و مهم ترین ضربه را از درون بر نظام وارد کنند. تاریخ انقلاب اسلامی نشان داده است که همیشه منافقان داخلی، سلامت نظام را به مخاطره انداخته اند و دشمنیهای خارجی ضربه چندانی بر پیکر نظام وارد نکرده است.

بهترین شیوه برخورد با دشمنی، تبدیل آن به فرصت و زمینه رشد است که همواره مورد نظر مسئولان نظام اسلامی است. تبدیل دشمن به دوست، تبدیل دشمنی به فرصت، تبدیل بحران به مرحله تحول سریع و خلاصه تبدیل تحریم خارجی به خودکفایی، شاهکار نظام اسلامی است. مقام معظم رهبری در این مورد فرمود:

یک برخورد هوشمندانه و قدرتمندانه با این تحریم ها انجام گرفت و تیغ دشمن کند شد. خوشبختانه با تلاش زیاد، با کار متراکم شبانه روزی، مسئولان توانستند در بخش های مختلف از این عقبه عبور کنند. امروز خود غربیها اعتراف میکنند و میگویند تحریم ایران دیگر فایده های ندارد. ... به وسیله تحریم آنها، مسئولین ما به فکر افتادند

و تلاش کردند؛ ما از واردات بنزین بیناز شدیم.... به ما گفتند: شما تحریمید؛ به شما نمیدهیم؛ فهمیدیم خودمان باید درست کنیم؛ آمدیم داخل فکر کردیم، زحمت کشیدیم، تلاش کردیم و بدون احتیاج به بیگانه این را ساختیم؛ این برخورد هوشمندانه است؛ یعنی دشمن را از برندهترین ابزارهایی که در اختیار داشت محروم کردند. مثل این است که در یک جنگی، شما اسلحه را از دست دشمن بگیرید و گرفتید. (۱)

۲. موانع اقتصادی جهاد اقتصادی

اشاره

۲. موانع اقتصادی جهاد اقتصادی

زیر فصل ها

الف) شناخت نادرست اقتصاد اسلامی

ب) بی توجهی به اخلاق و فقه اقتصادی

ج) ترسیم نکردن اهداف صحیح اقتصادی در اسلام

د) اجرای نادرست اصول اقتصادی اسلام

الف) شناخت نادرست اقتصاد اسلامی

اشاره

الف) شناخت نادرست اقتصاد اسلامی

اولین ضرورت رسیدن به اهداف برتر اقتصادی، داشتن شناخت کافی از علم اقتصاد اسلامی است. سه دهه از انقلاب اسلامی میگذرد و ما با سیستم جمهوری اسلامی، کشور را سروسامان میدهیم، ولی به تعبیر مقام معظم رهبری، هنوز به سوی ساختن تمدن بزرگ اسلامی در حرکت هستیم و سعی در شناخت اسلام حقیقی و تحقق بخشیدن به آرمان های عدالت اسلامی داریم و باید روزبهر روز در شناخت و تطبیق بیش از پیش سیستم سیاسی و اقتصادی اسلامی تلاش کنیم.

متأسفانه در سیستم کنونی اقتصادی فقط گردونه مادی دیده شده و قانون هایش استخراج شده است، ولی به گردونه معنوی آن توجه نشده است. در قرآن، گردونه معنوی و مادی با هم بیان شده است.

اولین موضوع مهم در علوم اقتصادی، توجه به اسم های خداوند است. صفات و اسم های خدا به روزی مردم مربوط میشود؛ مثل: رزاق، وهاب،

۱- سخنرانی مقام معظم رهبری با مردم مشهد در تاریخ ۱/۱/۹۰، سایت رهبری.

مبارک، منعم، کریم، باسط، بزر، جواد، حسیب، حفیظ، رئوف، قاضیالحاجات، وارث، ودود و... .

در بینش اسلامی و قرآنی، روزی انسان‌ها در دست خداست؛ از عرش و آسمان می‌آید؛ با اعمال مردم ارتباط کامل دارد؛ گناه، روزی را کم می‌کند و اعمال خوب و استغفار، روزی را زیاد می‌کنند. روی گردانی از یاد خدا، روزی را تنگ می‌کند؛ یاد اسم‌های خدا آثار خاص خود را در زندگی فردی و اجتماعی دارد؛ هر قدر نام خدا را بیشتر بخوانی، با همان وجه بر بشر تجلی می‌کند. به طور کلی، اعتقاد به نام‌های خدا، ذکر و تکرار نام‌هایش، عمل به مقتضای نام‌های الهی، بنیان‌گذاری زندگی فردی و جمعی خویش بر اساس اعتقاد به رزاقیت خدا و بندگی الهی، اساس بینش اسلامی است. اقتصادی که نسبت به اسلام و کفر خنثی است، اسلامی نیست. جهت، هدف و ارزش در هیچ علم و سیستمی، بی‌اثر نیست. جهت الهی، اهداف الهی و ارزش‌های مذهبی می‌تواند تعاریف اولیه، قالب‌ها و دیگر متغیرهای علم اقتصاد را به طور اساسی تغییر دهد. کم‌توجهی به این مباحث نیز می‌تواند خشم خدا را در زندگی فردی و جمعی به بار آورد و جلو رشد اقتصادی را بگیرد. رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

هرگاه خداوند بر ملتی خشم کند، ولی آنان را هلاک نسازد و بر آنان عذاب نازل نسازد؛ در عوض، قیمت‌هایشان را بالا می‌برد، عمرشان را کوتاه می‌سازد، تجارتشان سود نمی‌دهد، میوه‌هایشان پاکیزه و سالم بار نمی‌آید، جریان‌هایشان زیاد نمی‌گردد، باران را از آنان می‌گیرد و حبس می‌کند و اشرار را بر آنها مسلط می‌سازد. (۱)

پایه‌های اقتصاد جهانی بر آب، غذا، باران، تجارت و امثال آن مبتنی است. اگر اراده خدا بر ضد ملت تصمیم بگیرد و خداوند تجلی اسمای رحیمی و

ص: ۶۲

جمال خویش را کم کند، قالب اقتصاد جهان درهم فرو خواهد ریخت. پس اساس جهاد اقتصادی، ایمان به خداست. هرگونه کوتاهی در ایمان به خدا برابر است با رکود اقتصادی و کم شدن برکت ها و نعمت های الهی.

یک _ برکت و رزق در قرآن

یک _ برکت و رزق در قرآن

جنبه معنوی اقتصاد یا اقتصاد اسلامی در قرآن به زیبایی و گستردگی ترسیم شده است. اگر اقتصاد ما با قرآن تطبیق پیدا کند، سامانه اقتصاد معنوی ممزوج با اقتصاد مادی از آن بیرون می آید. به عبارت بهتر، اگر اقتصاد آن گونه که قرآن بیان کرده است، استخراج و قانون مند شود و جنبه های معنوی آن، حذف و نادیده گرفته نشود، اقتصاد اسلامی پدید خواهد آمد. در این صورت، اقتصاد اسلامی با حقایق جامعه اسلامی تنش پیدا نمیکند و زندگی جامعه را در معارضه با اراده خدا و سنت های الهی قرار نمیدهد و سبب رکود در رشد مادی _ اقتصادی و معنوی _ هدایتی بشر نمیشود. با اجرای اقتصاد معنوی و قرآنی، جامعه، هم سو با قوانین و سنن الهی حاکم بر عالم هستی، به سوی هدفی که آفرینش به سوی آن در حرکت است، کمال رشد متناسب با آهنگ حرکت عالم هستی را پیدا میکند و این رشد مادی _ اقتصادی را تا نهایت با خود دارد. ریشه شتاب در حرکت قدرتمند اقتصادی، هماهنگی آن با قوانین الهی مادی و معنوی حاکم بر عالم هستی و عمل به اقتصاد الهی و قرآنی است. اینک به چند آیه قرآن اشاره میکنیم که این حقیقت را آشکار بیان میکند:

اگر اهل آبادیها ایمان بیاورند و تقوا پیشه کنند، برکات را از آسمان و زمین بر روی شان باز میکنیم؛ اما تکذیب کردند. پس [گریبان] آنها را به [کیفر] دستاوردها گرفتیم. (اعراف: ۹۶)

بر اساس این آیه، اگر دولت دنبال برکت باشد، باید ایمان و تقوای جامعه را تقویت کند و جلوی تکذیب اعتقادی و عملی باورهای اعتقادی را بگیرد؛ چون از نظر قرآن، کوتاهی در این سه مورد مانع تحقق جهاد اقتصادی است.

آنها که ایمان آوردند و اعمال صالح انجام دادند، برایشان مغفرت و رزق کریم است. (حج: ۵۰)

بر اساس این آیه باید زمینه ایمان فردی و جمعی و اعمال صالح فردی و جمعی در جامعه فراهم آید تا وضعیت اقتصادی جامعه رشد کند. پس فعالیت مذهبی، ریشه فعالیت اقتصادی است و لازمه جهاد اقتصادی، جهاد فرهنگی و مذهبی است.

کلیدهای زمین و آسمان به دست اوست؛ رزق را بر هر کس که بخواهد، می گستراند و تنگ میگیرد و تقدیر میکند؛ چون او بر هر چیزی داناست. (زمر: ۶۳)

بر اساس این آیه، کلید همه چیز از جمله برکات و روزیها در دست خداست و فقط از راهی که خدا خواسته است، می توان درها را گشوده یافت و با بیتوجهی به رضای خدا درهای روزی گشوده نمیشود.

قوانین نظام مند رزق، برکت، نعمت، آسایش، حیات طیبه بسیار روشن بیان شده است که با استخراج آنها، تبدیل آنها به قوانین و طرح های کاربردی و اجرایی اقتصادی میتوان به سوی رشد اقتصادی گام برداشت.

دو _ اهل بیت علیهم السلام ، محور و رابطه رزق و برکت

دو _ اهل بیت علیهم السلام ، محور و رابطه رزق و برکت

امام در نگرش اسلامی، «بَابُ الْإِذَى مِنْهُ يُؤْتَى» است که همه فیضها _ که برکات اقتصادی بخشی از آن است _ فقط از آن درگاه مبارک داده میشود و امام سبب اتصال آسمان و زمین است.

مردم برای دریافت روزی و برای رونق دنیای خود باید وظایفی را نسبت به امام انجام دهند که کوتاهی در انجام اینها سبب خشم خدا و تقدیر و تنگی رزق آنان خواهد شد. آن وظایف عبارتند از:

اول _ ایمان به ولایت ائمه: هرگونه کوتاهی در ایمان به ولایت و تکذیب مقامات آنان سبب خشم خدا و بیبرکتی در زندگی خواهد شد؛

دوم _ اطاعت از اهلیت علیهم السلام: بعد از ایمان و پذیرش آنان باید از آنها اطاعت محض کرد؛

سوم _ حفظ احترام اهلیت علیهم السلام و جایگاه ولایت و تکریم آن: دفاع از ولایت، تبلیغ ولایت، توسل به آنها، وظیفه بعدی است؛

چهارم _ به جای آوردن شکر نعمت ولایت؛

پنجم _ اهانت نکردن قولی و عملی به اهل بیت علیهم السلام: باید حرمت جایگاه، مکتب، کلام، سیره و آثار اهل بیت حفظ شود و تبری و تولی را رعایت کرد.

خداوند در حدیث قدسی میفرماید: «مَنْ أَهَانَ لِي وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِي بِالْمَحَارَبَةِ؛ هر کس به یکی از اولیا و دوستان من اهانت کند، خود را در معرض مبارزه با من قرار داده است.»^(۱) اهلیت علیهم السلام، امام، اولیا و افضل همه اولیای عالم هستند و مبارزه با آنان، مبارزه با خداست و کوتاهی در تکریم جایگاه آنها سبب قطع فیوض الهی می شود. آثار بیشمار صلوات به دلیل عظمت اهل بیت علیهم السلام است که درود خالی و زبانی بر آنان در معارف اسلامی چنین آثاری دارد.

پس هرگونه کوتاهی در قبول ولایت، حفظ، تکریم و دفاع از آن و ایجاد بستر اهانت و دشمنی با اهل بیت علیهم السلام در جامعه سبب نزول خشم خدا، تنگ و تیره و تار شدن دنیا و قطع مواهب مادی و معنوی است. امیرالمؤمنین علی علیه السلام میفرماید:

ص: ۶۵

بِنَا أَطْعَمَكُمُ عُشْبَ الْأَرْضِ؛ (۱) بِنَا يُثِيبُ اللَّهُ وَ بِنَا يُعَاقِبُ؛ (۲) بِنَا يَدْفَعُ الْعَذَابَ؛ (۳) بِنَا يَنْزِلُ الْغَيْثَ؛ (۴) بِنَا يَنْزِلُ غَيْثَ السَّمَاءِ. (۵)

خداوند به خاطر ما، زمین را به شما اطعام کرد. خداوند به وسیله ما اهل بیت، ثواب می‌دهد و عقاب می‌کند. به وسیله ما، عذاب را دفع میکند و به وسیله ما باران نازل میشود.

ابنعباس از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل میکند که فرمود:

خداوند، به واسطه اعتقاد بدی که بنیاسرائیل درباره پیامبران خود داشتند، باران را از آنان منع کرد و باران را از این امت به واسطه دشمنی آنها با علی بن ابی طالب علیه السلام حبس می‌کند. (۶)

ب) بی توجهی به اخلاق و فقه اقتصادی

ب) بی توجهی به اخلاق و فقه اقتصادی

رعایت نکردن اخلاق اقتصادی و به کار نگرفتن اصول فقه اقتصادی از دو جنبه، جلوی رشد جهاد اقتصادی را خواهد گرفت؛ چون قوانین دین با هم در ارتباط و تناسب کامل هستند و مثل اجزای یک سیستم هماهنگ عمل می‌کنند. بنابراین، اگر به برخی عمل شود و به برخی عمل نشود و به قول قرآن، مصداق «يُؤْمِنُونَ بَعْضٌ وَ يَكْفُرُونَ بَعْضٌ» باشیم، این سیستم هماهنگ، جواب کافی نخواهد داد. اگر اغنیا از پرداخت حقوق واجب و مستحب سرپیچی کنند، اگر فقیران صبر پیشه نکنند و به اخلاق اقتصادی آلوده، گرفتار شوند و به ذلت، در یوزگی، طمع، عجز و اعتراض و گدایی روی بیاورند،

ص: ۶۶

۱- بحار الانوار، ج ۲۶، ص ۲۴۱.

۲- همان، ص ۲۶۰.

۳- همان، ص ۲۵۹.

۴- همان.

۵- محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۱۴۴.

۶- کنز الفوائد (ترجمه فارسی بحار الانوار)، ج ۵، ص ۱۸۸.

جامعه به سوی رشد گام برنخواهد داشت و از رشد اقتصادی و فرهنگی بازخواهد ماند.

اگر مالیات گرفته شود، اما زکات و خمس درست پرداخت نشود و برای پرداخت آن، سامانه قانونی و اجرایی کافی و لازم وجود نداشته باشد، حفره‌های اقتصادی این جامعه پر نخواهد شد و تعدیل ثروت در عمل، عادلانه صورت نخواهد گرفت. اگر اعطای یارانه‌ها نه به شکل فعلی، بر فرض به شکل ایدئال کامل آن، صورت پذیرد، فقط سرمایه ملی کشور عادلانه تقسیم شده است و این به معنای رفع نیاز فقیران و محرومان و تعدیل ثروت بین ثروتمند و مستمند نیست.

در این میان، اخلاق اسلامی و فقه دینی سعی میکند جلوی طغیان اخلاقی ثروتمند و شکنندگی روحی _ روانی فقیر را بگیرد. فقه اقتصادی تلاش می کند تعادل را در جامعه برقرار کند. اعمال نادرست این فقه سبب میشود چرخه اقتصاد اسلامی به کندی حرکت کند و ثمره شیرین خود را نشان ندهد. از این رو، فقه در بسیاری از عرصه‌های اقتصادی مثل: معاملات و تجارات و حقوق واجب مثل: کفارات، فیء، خمس، زکات، حقالناس، حقالله، ارث، دیات و... باب فقهی باز کرده است که بدون تغییر باید به همه آنها عمل شود. اخلاق دینی برای اقتصاد، معیارهای زیادی وضع کرده است که فقیر و غنی را از وادی امتحان مادی سالم عبور میدهد. قناعت، صبر، رضا به تقدیر الهی، زهد، مبارزه با راحتطلبی، تقبیح پرخوری و پرخوابی و تن پروری، تقبیح تکاثر، حرص، آز، طمع و زراندوزی (گاهی در حد کفر)،^(۱) تشویق به احسان، نیکی و حل مشکلات دیگران، توصیه به صلہ رحم،

ص: ۶۷

۱- سوره های ماعون و تکاثر.

زیارت دوستان دینی جهت اطلاع از احوال آنها و رفع مشکلات آنها، کمک به هم نوع اعم از کمک اقتصادی و غیراقتصادی، پرهیز از حرامخوری، توصیه به تقوا و رعایت حقوق دیگران، ترسیم حدود مالکیت و دفاع از حق مالکیت شخصی، ارزش دادن به مال انسان ها در حدّ جان و ناموس، توصیه اکید به طلب رزق حلال و تلاش برای تجارت و پیدا کردن خرج عائله و اهل، توصیه به کمک کردن به افرادی که فرزندان _ به ویژه دختران _ زیاد دارند، پرهیز دادن از چشم و هم چشمی در مهریه و تجمل، تحذیر از تکبر و توصیه به تواضع، قطره‌های از دریای معارف اسلامی است.

اگر به جای فرهنگ رفاه، دنیاگرایی و بانک محوری به ترویج این اخلاق اجتماعی پاک و ارزشی همت گمارده شود، اجتماع میتواند در انتظار رسیدن به آینده‌های با اقتصاد سامان‌یافته و از نظر روانی، آرام و مطمئن باشد. در صورت بیتوجهی به این اخلاق، طرح‌های اقتصادی خالی، تحول اساسی برای آرامش جامعه ایجاد نخواهد کرد؛ چون در جامعه تکامل یافته اسلامی، هم فاصله طبقاتی باید در کمترین حد باشد و هم آرامش روحی و احساس رضایت مردم از زندگی، حیات مادی و تقدیر الهی در بالاترین حدّ ممکن.

ج) ترسیم نکردن اهداف صحیح اقتصادی در اسلام

اشاره

ج) ترسیم نکردن اهداف صحیح اقتصادی در اسلام

یکی از موانع جهاد اقتصادی این است که اهداف صحیح اقتصاد اسلامی به خوبی ترسیم نشود. این مانع سبب می‌شود که به بیراهه برویم و به نتیجه دلخواه نرسیم.

یک _ تبیین ناقص عدالت اجتماعی

یک _ تبیین ناقص عدالت اجتماعی

در نگرش اسلامی، هدف، عدالت در جامعه و برداشتن تلخی ظلم و فاصله‌های طبقاتی است، اما هدف، ایجاد رفاه، به هر قیمتی نیست. هرگز

اسلام توصیه نکرده و اصلاً اجازه نداده است که برای ایجاد رفاه و ثروت در جامعه، به حقوق جوامع دیگر تجاوز و هر جا منافع مادی ما اقتضا کند، به آنجا حمله کنیم و علیه مردم آنجا نقشه بریزیم. اخلاق و مکتب خودمحور و لذت‌گرای مادی این بینش ظالمانه و اخلاق ماکیاولیستی را به وجود می‌آورد، اما اخلاق اسلامی به صبر، قناعت، زهد و حتی ایثار هدایت می‌کند.

اخلاق به وجود آمده از اقتصاد مادی، انسان را به فرار از درد و پناه آوردن به آسایش در سایه اسبابهای اختراع شده جدید دعوت می‌کند و در اینجا دام بازار مصرف‌گرایی خود را می‌گستراند و چنگ استعمار و حاکمیت بر بازارهای اقتصادی را در جان‌های مستمندان عالم فرو میبرد و به ظلم اقتصادی خود و سلطنت مادی خویش وسعت و شدت میبخشد. در نگرش اقتصاد جهادی و تهذیبی اسلام، راه چاره در فرار از درد نیست، بلکه در مقابله صحیح با تلخیهاست و اسلام، آرامش را در سایه رفاه و لذت و پناه آوردن به اسباب بیرونی نمیداند، بلکه آسایش را در مبارزه با نفس، عادت کردن به سختی و تهذیب نفس میداند؛ چون وقتی ماده اولیه ذلت، تن پروری و زبونی در درون انسان مهار شد، دیگر به پناه آوردن به حواشی فرعی خارج از وجود انسان نیاز نیست. اینجاست که شیاطین مادی، عرصه جولان و حکومت و سلاح حکومت بر امت قانع، خودکفا و خودساخته را از دست میدهند و منفذی پیدا نمیکنند. اگر جامعه قبول کند که باید با کاستیها بسازد و در ناکامیها صبر کند و بهشت، هیچوقت در دنیایی که زندان مؤمن است، فراهم نمیآید، از ناکامی نمیهراسد، از کوشش و صبر فرار نمی‌کند و به دامن دشمن خدا؛ یعنی اهل دنیا پناه نمیبرد.

هرچه رفاهطلبی شتاب گیرد، میزان مصرف‌گرایی و نارضایتی از دولت، قانون و شرع بالا- خواهد رفت؛ چون هر تمکنی در جامعه، پلهای برای ایجاد

چندین نیاز و فقر جدید است. اگر فناوری جدیدی در این جامعه وارد شود، عرصه‌های مصرفی زیادی ایجاد خواهد شد که قدرت خرید مردم به آن نخواهد رسید و برای بالا رفتن قدرت خرید، انتظار و مردم از دولت و شرع بالا خواهد رفت. معلوم است که هیچ شغلی حتی با بیشترین درآمد برای رفع نیازهای همه جانبه مردم در تمام عرصه‌های مصرفی کفایت نخواهد کرد. با روحیه حاکم بر رسانه‌ها و افکار قانون‌گذاران و با جهتگیری تبلیغ مصرف‌گرایانه و دنیازده که در جامعه می‌بینیم، هرگز روح جهادی اقتصاد اسلامی حاکم نخواهد شد. پس باید نگرش جامعه را اسلامی کرد تا اخلاق اقتصادی اسلامی در جامعه حاکم شود.

در نگرش اسلامی، هدف از زندگی، امتحان الهی است: «لِيُبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا؛ تا خدا بسنجد و آشکار سازد که چه کسی زیباترین عمل را پیشکش میکند.» (الملک: ۲) و «إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنَافٍ» (علق: ۶ و ۷) پس برای درمان باید بدانند که «مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَ مَا كَسَبَ؛ مال اکتسابی، انسان را بینای نمیگرداند، بلکه خداوند، غنی حمید است.» (مسد: ۲)

در عرصه دنیا باید در دو مقام امتحان پس داد: یکی در مقام دارایی در قالب ادای حقوق واجب مثل: خمس، زکات، مالیات، کفارات و...، بخششهای مستحبی مثل: انفاق، صدقه، قرضالحسنه، هبه و... و نیز در قالب همدردی و کمک به هم نوع و مساوات. در غیر این صورت، با پا نهادن به عرصه تفاخر، تکاثر، قدرتطلبی، آزمندی، حقکشی و حرامخواری، مردود می‌شویم.

دیگری در مقام فقر که باید در قالب: صبر، تلاش و کوشش، طلب رزق حلال، پرهیز از تبلی، راضی بودن به تقدیر الهی، قناعت، زهد، توکل و دل

کندن از دنیا عبادت کرد. پس نباید در وادی گدایی، تذلل، کم صبری، اعتراض به تقدیر الهی و کرنش در برابر ثروتمندان شکست خورد.

حجم سنگینی از معارف دینی بر این مطلب تمرکز یافته است که توان شناخت ماهیت صحیح دنیا و وضعیت انسان را به آدمی بدهد تا به اهداف نادرست مشغول نشود. در نگرش اسلامی، دنیا محل آرامش و توقف دائمی نیست؛ چون دنیا، فانی است و محل جزا و پاداش نیست که انتظار پاداش و بهرهمندیهای مادی دنیایی داشته باشیم. دنیا، محل امتحان، میدان عمل، فرصت گران بها برای رشد، وسیله کسب سرمایه آخرت، محل تکامل و پل عبور و پیچیده در انواع بلاهاست. نه درد خالص در آن یافت میشود و نه لذت خالص و بیشایبه، بلکه سختیهای درون آرامش آن نهفته است و لذت هایش درون دردهاست.

هر کس به آن دل بندد، پشیمان میشود و کسی که آن را نشناسد، زیان میبندد. این نگرش صحیح جلوی پیدا شدن آرزوهای دراز و برنامه‌ریزیهای کلان برای آبادی دنیا و پیدا کردن رفاه کامل را میگیرد و نمی‌گذارد غفلت بر قلب، حاکم و آخرت فراموش شود. با این نگرش باید اهداف و جهت‌های اقتصادی مسلمانان با اهداف اقتصادی غرب و جهان متمدن مادی فرق اساسی داشته باشد و نباید کشور اسلامی و اقتصاد دینی در مسابقهای کورکورانه با اقتصاد غربی سقوط کند. اینجا باید اندیشمندان اسلامی تفاوت‌ها را بیابد و قانون مند و اجرایی کنند.

دو _ خودمحوری به جای خدامحوری

دو _ خودمحوری به جای خدامحوری

مادیگرایان، خود را می‌پرستند و دنبال رفع نیاز خویشند و فقط در پی لذت بردن هر چه بیشترند. آنان همه را فدای خود میسازند، مگر اینکه مجبور

شوند حریم دیگران را حفظ کنند تا تنازع پیش نیاید و جان و منافعشان به خطر نیفتد. این هم برای حفظ منافع خودشان است؛ چون اگر راهی برای حفظ خود پیدا کنند و قدرت یابند، حریم دیگران را در هم میشکنند و منافع همه را فدای هوای نفس خود می کنند.

اسلام، پیروان خود را خدامحور می پروراند و تنازع را به حداقل میرساند و تنش را از ذات نگرش اقتصادی بیرون میکشد و به جای آن، نوعدوستی، دل سوزی و ایثار را در روحها میآفریند. این نگرش در عرصه اقتصاد، فضایی سالم برای تعامل اقتصادی به وجود میآورد. به دیگر سخن، عرصه مسابقه برای حیلگری و سود بیشتر بردن را به عرصه تلاش سالم برای رفع ضرورتهای اولیه زندگی تبدیل میکند. این نگرش، قوانین کلان و خرد، رفتارها و اخلاقیهای اقتصادی را شکل میبخشد. اگر در تصمیمگیریها و قانونگذاریهای کلان دولتی به این نگرش توجه شود، آثار مبارک آن در چرخه اقتصاد سالم، خود را به زیبایی نشان خواهد داد. البته مهمترین عرصه در این راستا، تربیت فرهنگ مردم مسلمان بر اساس این نگرش اسلامی است که به دلیل اهمیت آن باید برای ترویج و تثبیت این نگرش، سرمایهگذاری و برنامه‌ریزی جدی صورت گیرد.

سه _ تغییر نگرش به رفاه و سختی

سه _ تغییر نگرش به رفاه و سختی

هر دینی که تمام آموزه‌های آن قابل فهم و درک باشد، آسمانی نیست؛ چون دین آسمانی باید همواره معارفی فراتر از درک بشر داشته باشد تا در زمانهای آینده و برای فهمهای برتر و عارفان عالم نیز حرفی برای گفتن و عرصه‌های برای پیمودن داشته باشد. اگر حرف دین همان باشد که فهم معمولی بشر نیز آن را میفهمد، این دین نمیتواند رهبر و پیشرو باشد و افقی فراتر، فراروی بشر بگشاید.

یکی از نگرش‌های بنیادین و عمیق که دین به مسلمانان می‌دهد، نگرش متفاوت به رفاه و سختی دنیا و آخرت و مرگ و حیات است که با نگاه ابتدایی بشری کاملاً فرق دارد. در دین به رفاه و آسایش به عنوان فرصت مغتنم و نعمت خالص نگاه نشده است، همان گونه که به درد و سختی و بلا، فقط به عنوان یک امر ناگوار و تلخ نگاه نشده است: «عَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَآي سَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ» (بقره: ۲۱۶) امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید: «لَلْأَسَىٰ تَخْلِي لَعَلَّه الدُّنْيَا غُصَّةً؛ بَرَىٰ حَلَالٍ شَمَارِنْدَه، لَذت دُنْيَا غُصَه اِسْت.» (۱)

در نگرش اسلامی، رفاه و آسایش دنیا می‌تواند از باب امتحان، عقوبت، رحمت یا آمیزهای از همه باشد. این نگرش سبب می‌شود گاهی به سختی مثل تحریم اقتصادی به عنوان فرصت و به آسایش به عنوان آفت و مقدمه خطر نگاه شود.

د) اجرای نادرست اصول اقتصادی اسلام

اشاره

د) اجرای نادرست اصول اقتصادی اسلام

زیر فصل ها

یک _ به بازی گرفتن اصول و تحریف آنها

دو _ نداشتن شرایط اجرا

سه _ کم کاری و بهره وری پایین

یک _ به بازی گرفتن اصول و تحریف آنها

یک _ به بازی گرفتن اصول و تحریف آنها

بازی کردن با اصول و فروع ادیان توحیدی، رسم دیرینه انسان هاست. دین اسلام اگر آن گونه که بیان شده است، به درستی اجرا شود، آثار و برکات حقیقی خود را نشان می‌دهد که موجب آبادی دنیا و آخرت مردم خواهد شد.

همواره با قوانین دینی بازی شده است و برخی مردم با کلاه های شرعی سعی می کنند دین را به صورت موجه دور بزنند. برای نمونه، با کلکهای شرعی، حرمت ربا را دور میزنند و در نتیجه، سودی هم پای ربا میگیرند؛

ص: ۷۳

خمس را بر خود واجب نمیدانند؛ با برخی معاملات صوری از برخی احکام قطعی فرار میکنند؛ در انواع معاملات، کمفروشی، گرانفروشی، غش و حيله را روا میدارند و به حریمهای الهی به راحتی تجاوز می کنند. اگر این حرمتشکنی شکل جمعی و قانونی پیدا کند، در حقیقت، به جنگ و محاربه مستقیم، جدی و دستهجمعی با خدا تبدیل شده است و این موضعگیری، خشم جدی خداوند را در پی خواهد داشت که در قالب تورم و گرانی، خشک سالی، بیبرکتی، خشک شدن قناتها، چشمهها و نهرها، ازدیاد مرض، تکثیر آفات و مرگهای ناگهانی و زیاد، خود را نشان میدهد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

علامت رضای خداوند در خلقتش، عدالت سلطان و پایین بودن قیمتها و علامت غضب او بر بندگانش، ستم سلطان و گرانی قیمتهاست. (۱)

دو _ نداشتن شرایط اجرا

دو _ نداشتن شرایط اجرا

قوانین اسلام در چند مرحله باید درست فهم و اجرا شود تا آثارش ظاهر شود: مرحله درک و فهم، مرحله تبدیل به قوانین و طرحهای اجرایی و کاربردی و مرحله اجرا، نظارت و حفاظت.

در جهاد اقتصادی کسی که اقتصاد اسلامی را میشناسد و سیستم اسلامی برای مردم مینویسد، باید برترین اندیشه موجود را داشته و بهترین فهم را به کار گرفته باشد. نباید دنبال نوشتارها و برداشتهایی باشیم که با شرایط فعلی، سیستم موجود و نظر ما تطابق بیشتر داشته باشد؛ چون مهمترین بزنگاه انحراف در برداشت است.

کسی که برداشت اسلامی صحیح را به قانون، سیستم اجرایی، بخشنامه و امثال آن تبدیل میکند، باید شرایط لازم این کار را از قبیل اطلاع کامل از

ص: ۷۴

روشنناسی، مبانی آن و خیل مبانی و مسائل تخصصی مرتبط و لازم را داشته باشد تا دین را در تنشهایی با قالبهای ناسازگار با روح دین، از درون، بی‌اثر نسازد. می‌دانیم که تناسب نداشتن قالب و سیستم با محتوا و روح دین و فرهنگ عرفی جامعه، خاصیتها و قابلیت‌های آن مکتب را کم‌اثر می‌کند.

شرط مهم اجرا در مجری، مکان، زمان، قوانین و عوامل اجرایی است. هر کدام از این مهرها اگر شرایط احراز شده کافی را نداشته باشند، به اندازه جایگاه، تأثیر و گستره وجود خود میتوانند حرکت قانون‌مند و هماهنگ اقتصاد را مختل، مخدوش و کند سازند.

برای مثال، مجری عدالت اسلامی و اقتصاد جهادی باید آدمی زاهد، تربیت یافته مکتب اسلام، تغذیه شده از فکر سالم اسلامی و باتقوا باشد و نیروهای اجرایی او در تقوا و ایمان مثل او باشند؛ قوانین، دست و پای آنان را نبندد؛ مردم، اقتصاد اسلامی را قبول کنند و روح پذیرش و ایمان اجتماعی برای اجرای اقتصاد اسلامی با همه تلخی یا شیرینیهای آن در درون مردم و بصیرت آنان نهادینه شده باشد. اگر مجری اقتصادی دارای فساد اقتصادی باشد و به اطرافیان او اعم از بستگان و آشنایان و دیگر یارانش نیز سرایت کند، چگونه خواهد توانست عدالت اسلامی و جهاد اقتصادی را اجرا کند؟ از این رو، دین تأکید کرده است که باید در رأس همه امور علمی، دینی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و قضایی، امام معصوم حضور داشته باشد و دیگران هم باید مأذون از امام به اذن خاص یا عام باشند و گرنه هیچ تلاشی مورد قبول خداوند نخواهد بود.

کنترل و احراز شرایط در همه مراحل از مهمترین منافذی است که کوتاهی در آن میتواند مانع بزرگی برای شتاب رشد جهاد اقتصادی ایجاد کند.

سه _ کم کاری و بهره‌وری پایین

اشاره

ص: ۷۵

کار، مهم‌ترین عامل پیشرفت و توسعه است. یکی از مشخصات ویژه کشورهای کمتر توسعه یافته، کم کاری، تنبلی و نبود احساس مسئولیت در بین اکثریت مردم است.

کشور ما هم از این آسیب‌برکنار نیست. متأسفانه کار در ایران در میان برخی افراد، یک ضد ارزش است. مثلاً اگر کارمندی تلاش شبانه‌روزی داشته باشد یا دانشجویی تلاش فراوان در طول ترم انجام دهد و در کلاس با پرسش از استاد، ابهام‌های خود را حل کند، با تمسخر همکاران یا هم‌کلاسی‌های خود روبه‌رو می‌شود.

این در حالی است که در کشورهای توسعه یافته، کار، ارزش محسوب می‌شود و مدیران همیشه در فکر هستند چگونه بهره‌وری نیروی انسانی را بالا ببرند. (۱)

بی‌شک، اگر بخواهیم در جهاد اقتصادی شرکت کنیم و کشور را در برابر منجمدهای اقتصادی بیمه کنیم، باید این معضل را حل کنیم. با کم کاری و بهره‌وری پایین نیروی انسانی نمی‌توان به قله‌های پیشرفت و سازندگی دست یافت. باید در پی عوامل آن بود و آن را از بین برد. این در حالی است که اسلام به شدت با بی‌کاری و کاهلی برخورد می‌کند و آن را نکوهش می‌کند. در مقابل، کار و تلاش و فعالیت را مدح و ستایش می‌کند که اکنون به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود.

اول - برخورد شدید با تنبلی و بیکاری

اول - برخورد شدید با تنبلی و بیکاری

رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «انَّ اللهَ يُبْغِضُ الصَّحِيحَ الْفَارِغَ لَا فِي شُغْلِ الدُّنْيَا وَلَا فِي شُغْلِ الْآخِرَةِ؛ خداوند آدم سالم بی‌کار را که نه به کار دنیایی و نه به کار آخرتی

ص: ۷۶

۱- مهدی رهبری، «موانع فرهنگی توسعه اقتصادی ایران در مقایسه با کشورهای صنعتی جهان» مجله کار و جامعه، ش ۳۴.

مشغول باشد، دشمن می دارد». (۱) نیز فرمود: «أَشَدُّ النَّاسِ حِسَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْكَافِرُ الْفَارِقُ» ان كَانَ الشُّغْلُ مَجْهَدَةً فَالْفِرَاقُ مَفْسَدَةٌ؛ سخت حساب ترین مردم در روز قیامت از آن انسان بی کار است؛ اگر اشتغال مایه سختی باشد، بی کاری مایه فساد است». (۲) از این گونه روایت ها معلوم می شود که اسلام چگونه فرهنگ بی کاری را زشت و ناپسند می شمارد. برای رفع این آفت:

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: «عبادت ده قسم است که نه قسم در طلب حلال است. زحمت کشنده برای عیالش، مثل مجاهد در راه خداست.» (۳) «طلب حلال، بر هر مرد و زن مسلمان واجب است.» (۴) «هر کس از دست رنج خویش بخورد بر پل صراط مثل برق جهنده خواهد گذشت.» (۵) «آن که از دست رنج خویش بخورد خداوند با نظر رحمت به او می نگرد که هرگز عذابش نخواهد.» (۶) و «ملعون است ملعون است کسی که افراد تحت سرپرستی خود را ضایع سازد.» (۷)

همچنین قرآن، احکام تجارت را بیان کرده است که: «لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ؛ ای مؤمن، اموال خویش را بین خود به ناحق نخورید مگر آنکه به جهت تجارتي از روی رضایت باشد.» (نساء: ۲۹) امیرالمؤمنین علی علیه السلام نیز می فرماید: «تجارت کنید تا از آنچه در دست مردم هست، بی نیاز شوید و خداوند آدم صاحب حرفه و شاغل امین را دوست دارد.» (۸)

ص: ۷۷

۱- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۷، ص ۱۴۶.

۲- ورام، تنبیه الخواطر، ج ۱، ص ۶۰.

۳- محمد محمدی ری شهری، منتخب میزان الحکمه، ص ۲۱۸.

۴- همان.

۵- همان.

۶- همان.

۷- همان.

۸- وسائل الشیعه، ج ۱۲، صص ۴ - ۶.

همچنین امام صادق علیه السلام می فرماید: «تجارت عقل را زیاد می کند و ترک آن عقل را کم می کند».(۱)

دوم _ مسئولیت آفرینی برای انسان

دوم _ مسئولیت آفرینی برای انسان

بر اساس معارف اسلامی، مسئولیت های گران سنگی بر دوش انسان نهاده شده است که سبب می شود او از حالت سکون و ایستایی خارج شود و با احساس مسئولیت، برای ادای تکلیف قدم بردارد. خلیفه الله بودن حضرت آدم، انبیا، اوصیا و وارث بودن علما، قبول امانت عرضه شده از طرف خداوند، وجوب دین داری و انجام دستوره های دینی، توصیه برای به یاد مسلمانان بودن، وجوب حفظ عزت نفس و حرمت تکدی گری و کل بر مردم بودن سبب شده است انسان منطقه فراغی برای استراحت و بی مسئولیتی در عرصه زندگی پیدا نکند.

۳. آفات اخلاقی و اقتصادی در اجتماع

اشاره

۳. آفات اخلاقی و اقتصادی در اجتماع

زیر فصل ها

الف) حرص و طمع

ب) اسراف و تبذیر

ج) حرام خواری

د) کفران نعمت

ه) گران فروشی و کم فروشی

و) ربا

ز) برخورد نکردن با مفسدان اقتصادی

ح) ناامنی اقتصادی

ط) کوتاهی در نظارت

دین اسلام، پیروانش را به شدت از حرص آزمندی منع کرده است؛ زیرا حرص، انسان را مثل گرگ پرورش می دهد که بدون دلیل، فقط به فکر جمع کردن می افتد. هرگز به فکر مصرف نمی افتد و عمرش را در خدمت نامعقول دنیا هدر می دهد. به این دلیل، به شدت باید از این آفات اقتصادی پرهیز کرد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام در مورد حرص می فرماید: «الْمَدْلَةُ وَالْمِهَانَةُ وَالشَّقَاءُ فِي الطَّمَعِ وَالْحَرَصِ؛ ذَلَّتْ وَبَدِيخَتْ وَبَدِيخَتْ فِي خُونِ نَافِسِنَا حَرَصٌ وَطَمَعٌ نَهْفَتَهُ اسْت.» (۲)

ب) اسراف و تبذیر

ص: ۷۸

۱- کافی، ج ۵، ص ۱۴۸، ح ۲.

۲- غررالحکم و دررالکلم، ص ۲۹۸.

قرآن می فرماید: «إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ؛ تَبذِيرَ كُنُودٍ، برادران شیاطین هستند» (اسراء: ۲۷) و «إِنَّهُ لَا يَجِبُ الْمُسْرِفِينَ؛ خَدَاوَنَد، اسراف کاران را دوست ندارد». (انعام: ۱۴۱)

اسراف عامل هدر رفتن سرمایه های فردی و ملی است. تبذیر بدتر از اسراف است که از سوء مدیریت ناشی می شود. توجه به جلوگیری از اسراف و تبذیر می تواند جلوی هدر رفتن بسیاری از سرمایه های ملی و انرژی های انسانی را بگیرد که باید به عنوان یک اصل جدی در مدیریت اقتصادی به آن توجه کرد.

ج) حرام خواری

ج) حرام خواری

«لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ؛ مال مردم را به ناحق نخورید». اگر جامعه در مسیر حرام خواری قرار گیرد، حق کشی و حق خوری پیدا می شود و در پی آن، نزاع و ناامنی مالی و جانی پیش می آید، انرژی ها به جای مصرف شدن در مسیر سالم کار، تولید و بهره دهی، در مسیر حق کشی، مصرف گرایی، دزدی و انحراف به کار گرفته می شود که از پیشرفت سالم اقتصادی در جامعه جلوگیری خواهد شد. برای جلوگیری از توقف جهاد اقتصادی باید با حرام خواری و قانون گریزی به شدت برخورد شود که این امر از یک سو، قضایی و از سوی دیگر، اقتصادی است.

د) کفران نعمت

د) کفران نعمت

ناشکری، کفران نعمت و قدرناشناسی اگر شکل اجتماعی پیدا کند و فرهنگ پذیرفته شده مردم شود، مایه خشم خدا خواهد شد. خدا در مورد بنی اسرائیل می فرماید: «ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسِيكَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ؛ بر بنی اسرائیل ذلت و فقر، نوشته و حتمی شد و به خشم خدا گرفتار شدند؛ چون به نشانه های الهی کافر شدند [و ناسپاسی ورزیدند]». (بقره: ۶۰)

ناسپاسی عمومی در برابر نعمت های الهی می تواند جامعه را در تنگنای اقتصادی و حیاتی جدی قرار دهد و همه طرح ها و سرمایه های ملی را نابود کند.

ه) گران فروشی و کم فروشی

ه) گران فروشی و کم فروشی

«وَيُؤْتِي لِلْمُطَفِّفِينَ؛ وای بر گران فروشان». (مطففین: ۱) کم کاری، دزدیدن از حقوق، کار بی کیفیت در مقابل دریافت کامل حقوق، افتادن فاصله بین مزد و کالا یا کار، جلوه های کم فروشی است.

خداوند، قوم شعیب را به دلیل گناهانشان به ویژه جرم های اقتصادی هلاک کرد. یکی از آفاتی که می تواند سلامت اقتصادی جامعه را به خطر اندازد و جامعه را به خشم الهی گرفتار کند، کم فروشی و گران فروشی در اشکال امروزی آن است. دولت باید جلوی عوامل ایجاد و رشد این مفاسد اقتصادی را بگیرد تا در شتاب رشد اقتصادی مشکلی پیش نیاید.

و) ربا

و) ربا

«أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا؛ خداوند معامله را حلال و ربا را حرام کرد». (بقره: ۲۷۵) ربا مسیر اقتصاد سالم را مختل می کند و سرمایه گذاری سالم و تولید را به سوی سرمایه گذاری کاذب و پول زایی به وسیله پول هدایت می کند. پول زایی به وسیله پول سبب می شود پول دار با پول خود، پول دارتر شود و فقیر در عمل برای پول دار کار کند و بیشتر نتیجه کار خود را به عنوان نزول و بهره، به صاحب پول بدهد. این کار به ایجاد فاصله طبقاتی شدید می انجامد و در درازمدت و در شکل کلان خود، وضع اقتصادی بسیار اسف باری را ایجاد می کند. از این رو، دین برای جلوگیری از حکومت سیستم اقتصادی ربوی، ربا را از اساس حرام کرده است تا زمینه رشد محرومان، ایجاد و جلوی رشد شتاب یافته و کاذب ثروتمند گرفته شود.

ص: ۸۰

جامعه ای که پایه اقتصادی آن مبتنی بر ربا باشد، با آلوده کردن تغذیه حلال، سلامت قلب، نفس و دین جامعه را به خطر خواهد افکند. رباخواران از خدا، مقدسات و مذهب فاصله می گیرند، دعاهایشان مستجاب نمی شود و آثار بی دینی و ذلت در آنان آشکار خواهد شد. در چنین جامعه ای، حرف حق اثر نخواهد کرد و سیر نزولی جامعه به سوی فساد و کفر شتاب خواهد گرفت و هلاکت دنیوی و اخروی، سرنوشت محتوم چنین جامعه ای خواهد بود. پس ربا در تمام اشکال آن جلوی حرکت سالم و جهاد اقتصادی را خواهد گرفت.

ز) برخورد نکردن با مفسدان اقتصادی

ز) برخورد نکردن با مفسدان اقتصادی

اگر با مفسدان اقتصادی برخورد کافی صورت نگیرد، امنیت اقتصاد به خطر می افتد؛ شخص فاسد با کارهایش اقتصاد جامعه را دچار بحران می کند؛ روزه روز این بحران ها پیچیده تر و گسترده تر می شود؛ آدم های سالم از فعالیت سالم، به راه های ناسالم و میان بر اقتصادی روی می آورند؛ مردم بعد از ضربه خوردن از تخلف آنان، از حکومت دل سرد می شوند و دل به کار نمی دهند. مجموعه این عوامل سبب رکود رشد اقتصادی خواهد شد.

گاهی کار مفسدان در صورت قدرت گرفتن آنها به آنجا می رسد که برخورد با آنان را به طور جدی دچار مشکل می کند؛ زیرا ممکن است آنان به غده سرطانی بدخیم در جامعه تبدیل شده باشند که هرگونه برخورد با آنان، خطر خاص خودش را داشته باشد. از آنجا که فساد اقتصادی، آثار فعالیت های اقتصادی سالم را خنثی می سازد، برخورد نکردن با آنان می تواند رشد اقتصادی را کاملاً از تعادل خارج گرداند، به طوری که اگر کشور از یک جهت رشد اقتصادی داشته باشد، از طرف دیگر، این عوامل خراب کار مشکل اقتصادی ایجاد می کنند. در عمل، اقتصاد، پویایی خود را از دست می دهد و دچار توقف می شود.

ح) ناامنی اقتصادی

ص: ۸۱

ناامنی اقتصادی یکی از موانع جهاد اقتصادی است. ناامنی اقتصادی به این معناست که شرایط سیاسی، حقوقی و اجتماعی جامعه به گونه ای باشد که اعتماد فعالان اقتصادی را به امر سرمایه گذاری و کسب و کار جلب نکنند و آنها همیشه منتظر حوادث پیش بینی ناپذیر باشند.

نبود امنیت اقتصادی نه تنها سبب فرار سرمایه ها از کشور می شود، بلکه علاقه مندان به سرمایه گذاری مولد را از سرمایه گذاری در کارهای تولیدی دل سرد می کند و آنها را به سرمایه گذاری در کارهای خدماتی و واسطه ای می کشاند. قوانین سست و متغیر از جمله عوامل ناامنی اقتصادی است. اگر قوانین، حقوق افراد فعال در اقتصاد را تأمین نکنند، آنها انگیزه ای برای کار ندارند.

علاوه بر قانون متغیر، عامل دیگری که سبب ناامنی اقتصادی می شود، وجود حوزه قضایی ضعیف است. اگر فرض کنیم که قوانین محکم و ثابت باشد، ولی دستگاه قضایی آن قدر صلابت نداشته باشد که اختلافات اقتصادی را به خوبی حل و فصل کند و حق را به حق دار بدهد، نمی توان امنیتی پایدار را انتظار داشت.

بنابراین، امنیت اقتصادی با تلاش و هماهنگی همه قوا و نهادها به دست می آید و نمی توان نهاد خاصی را مسئول آن دانست.

ط) کوتاهی در نظارت

ط) کوتاهی در نظارت

تنها برخورد کردن، همه مشکل ها را حل نمی کند. قانون کامل نیز _ بر فرض امکان _ سبب نمی شود به طور کامل طرح ها تحقق یابد، بلکه یکی از مهم ترین مسائل، نظارت قوی و دایمی است که همواره کارکنان را در ترس از تخلف نگه می دارد. نظارت باید چنان ملموس و محسوس باشد که خیانت کاران اقتصادی در هر رتبه و جایگاهی، هرگز از تخلف احساس

امنیت نکنند و خود را در معرض دید مدیر کلان کشور ببیند. متأسفانه در این امر در کشور ما همواره کوتاهی صورت گرفته است و می‌گیرد.

بنابراین، بدیهی است باید مجموعه ناظران بر فعالیت های اقتصادی و دیگر فعالیت ها به شدت فعال شوند؛ سیستمی قوی، پویا و کارساز در این زمینه به وجود آید. کوتاهی در نظارت محیط، جسارت خطا را در سطح کلان اجتماعی بالا می‌برد و در صورت نبود نظارت و کنترل مجموعه و برخورد با متخلفان، جامعه دچار مشکلات جدی می‌شود. نبود سیستم نظارتی در بدنه مدیریت تمام مجموعه ها یا اجرا نکردن قوانین مربوط به این مسئله یا نبود قوانین حمایتی از ناظران که قدرت عملکرد آنان را بالا ببرد، سبب کاهش رشد اقتصادی می‌شود. تا زمانی که سیستم نظارتی، جایگاه خود را پیدا نکند، ضمانت اجرایی تصمیم های اقتصادی ضعیف خواهد بود؛ چون نظارت و برخورد با متخلفان، دو رکن مهم ضمانت و پشتیبانی اجرای قوانین است.

کتاب نامه

ص: ۸۳

آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۳۶۶.

ابن ابی الحدید، عبدالحمید، شرح نهج البلاغه، قم، کتاب خانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۴ ه. ق.

ابن فهد حلی، عده الداعی، انتشارات دارالکتاب الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۷ ه. ق.

ایروانی، جواد، اخلاق اقتصادی از دیدگاه قرآن و حدیث، مشهد، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، چاپ اول، ۱۳۸۳.

پرور، اسماعیل، گلبانگ عدالت، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۲.

پروکنیکو، جوزف، مدیریت بهره وری، ترجمه: محمدرضا ابراهیمی مهر، تهران، کیانک، ۱۳۷۲.

پژوهشکده فرهنگ و معارف، اسلام و توسعه، قم، دفتر نشر معارف، چاپ اول، ۱۳۸۲.

تسخیری، محمدعلی، درس هایی از اقتصاد اسلامی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۶۸.

جعفری، محمدتقی، ترجمه و شرح و تفسیر نهج البلاغه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱.

- حر عاملی، وسائل الشیعه، تصحیح: ربانی شیرازی، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۰.
- ابن شعبه، حرانی، تحف العقول، تصحیح: علی اکبر غفاری، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، چاپ اول، ۱۳۷۱.
- _____، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البیت لإحیاء التراث، چاپ اول، ۱۴۰۹ هـ. ق.
- خامنه ای، سیدعلی، اکسیر اعظم (رهیافتی به منظومه فکری رهبر معظم انقلاب)، قم، دفتر عقل، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- موسوی خمینی، سید روح الله، کلمات قصار، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ اول، ۱۳۷۸.
- دفتر تبلیغات اسلامی خراسان، پدیده شناسی فقر و توسعه، قم، بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۳۸۰.
- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، مبانی اقتصاد اسلامی، تهران، سمت، چاپ اول، ۱۳۷۱.
- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، مؤسسه لغت نامه دهخدا و دانشگاه تهران، دوره جدید، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- سازمان بهره وری ملی ایران، مجموعه سخنرانی های دومین سینمار بهره وری، تهران، انتشارات بصیر، چاپ اول، ۱۳۷۴.
- شعرانی، ابوالحسن، نشر طوبی (دایره المعارف لغات قرآن مجید)، تهران، کتاب فروشی اسلامیة، چاپ دوم، ۱۳۹۸ هـ. ق.
- صدر، سید محمدباقر، المدرسه الاسلامیه، تهران، انتشارات مکتبه اعتماد الکاظمی، چاپ اول، ۱۴۰۱ هـ. ق.
- طباطبایی یزدی، سید محمد کاظم، عروه الوثقی، ترجمه: شیخ عباس قمی، بی جا، بی نا، بی تا.
- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ هـ. ق.
- فتال نیشابوری، محمد بن حسن، روضه الواعظین، قم، انتشارات رضی، بی تا.
- فدربر، لوییس، خودآموز اقتصاد، اقتباس: فیروزه خلعت بری، تهران، شباویز، چاپ دوم، ۱۳۶۶.

فیض الاسلام، علی نقی، ترجمه و شرح نهج البلاغه، نشر فیض الاسلام، بی تا.

قرضاوی، یوسف، دور القيم و الاخلاق فی الاقتصاد الاسلامی، بی جا، بی نا، بی تا.

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵.

لودویگ، اچ، مای، آشنایی با علم اقتصاد، ترجمه: علی اصغر هدایتی، تهران، انتشارات شرکت سهامی کتاب های جیبی، چاپ چهارم، ۱۳۵۶.

محتشم دولتشاهی، طهماسب، مبانی علم اقتصاد، تهران، انتشارات خجسته، چاپ اول، ۱۳۷۰.

محمدی ری شهری، محمد، منتخب میزان الحکمه، ترجمه: حمیدرضا شیخی، قم، دارالحدیث، چاپ ششم، ۱۳۸۶.

شفیعی، محمود، راه های تحقق عدالت اجتماعی، قم، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، چاپ اول، ۱۳۷۸.

مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴.

نوری، میرزاحسن، مستدرک الوسائل، قم، مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۸ ه. ق.

ورام، ابن ابی فراس، مجموعه ورام (تنبيه الخواطر)، قم، انتشارات مکتبه الفقیه، بی تا.

هادوی تهرانی، مهدی، مکتب و نظام اقتصادی اسلام، قم، مؤسسه فرهنگی خانه خرد، چاپ دوم، ۱۳۸۳.

هاشمی رفسنجانی، اکبر، سیاست اقتصادی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۱.

جامی، فهیمه، «امنیت اقتصادی و توسعه، پیوندها و کنش های متقابل»، مجله مجلس و پژوهش، شماره ۱۰.

دادجوی توکلی، آذر میدخت، «موانع، چالش ها و مشکلات اقتصادی خصوصی سازی در ایران»، مجله اقتصادی، شماره ۳۵ و ۳۶.

رهبری، مهدی، «موانع فرهنگی توسعه اقتصادی ایران در مقایسه با کشورهای صنعتی جهان»، مجله کار و جامعه، شماره ۳۴.

عاکفیان، نیلوفر، «بهره وری و کاربرد آن در دنیای امروز»، روزنامه جام جم، شماره ۱۱۵۲، ۴/۳/۱۳۸۳.

مظاهری، حسین، «عدالت اجتماعی»، روزنامه ایران، ۲۷/۵/۷۵.

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریان‌های اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می‌نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

